

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

VED
CL. ESKILDSSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

1. *Hans Ellekilde*: Det sidste Neg i Haderslevegnens Overlevering.
2. Grænsens Sang.
3. *Jens Iversen*: En Slægtsgaard i Rovbjerg gennem 350 Aar.

Nr. 12. 13. Aarg.

1. Juni 1937.

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Den Nordslesvigske Folkebank

Aktieselskab - Aabenraa - oprettet 1872

Aktiekapital Kr. 1.000.000,—
Reserver ca. Kr. 500.000,—

GRAM

KØLEANLÆG

for ethvert Formaal

Brødrene Gram A/S
VOJENS.

Køb dansk Arbejde!

Det danske Gødnings-Kompagni A/S

København
Nykøbing F., Odense, Aalborg, Struer, Vejle, Aarhus, Esbjerg, Sønderborg

Ældste og største
Gødningsforretning
i Danmark.

Eneste Fabrikant
af Superfosfat
her i Landet.

Salgskontor for Danmark for
A/S Dansk Svovlsyre- & Superphosphat-Fabrik

Støt dansk Industri

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK • TRAADVÆRK • VALSEVÆRK

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør
Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

H. Rasmussen & Co.

Aktieselskab.
Frederiksgade 37-39. Telf 59.
Odense.
Jernstøberier.

Gummistøvler

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.
Kontor: Parkallé 15,
Telf. 644. Aarhus. Telf. 6444.
Facadesten, Tagsten, Radial-
sten, glass. Tagsten
og Mursten.

GraastenBank A/S

Kontortid 9—12 & 2—5
Lørdag 9—1
GRAASTEN

Spare- og Laanekassen i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101.
Kontortid: 10—1 og 2½—5½.

Forlang **Gulvtæpper**
fra
Sønderjydsk Tæppefabrik
A. R. KJÆRBY
Højer

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10—12 og 2—4.

VEJEN.

Strik og væv med

Sønderborg - Garn

fra
A/S Det Nordiske
Kamgarnspinderi,
SØNDERBORG

Spare- & Laanekassen for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1½ Million

Kuranstalten

Gl. Skovridergaard

Silkeborg - Tlf. 514 og 515

Overlæge V. STARCKE
træffes pers. Tlf. 514: 11-12.
Tlf. 156: 2-3.

Forlang Prospekt.

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab
ODENSE

AKTIESELSKABET

Svendborg
Øxenbjerg

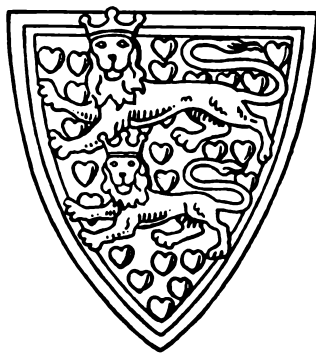
Dampmølle
Svendborg.

Sønderjydsk Teglindustri

Nordre Fasanvej 217
Telf. C. 4520 — Taga 1700 —
Taga 1717 — København N.
Facadesten, flammede Sten,
Tagsten, Dragør
Alle Bygningsartikler.

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND
VED
CL. ESKILDSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

13. AARGANG

1936—1937

Indhold.

Sønderjydske Naturforhold.

- Halfdan Lange:* Slørugler i Sønderjylland, S. 168.
A. Otterstrøm: Mellemistidsmoserne i Emmerlev Klev, S. 181.

Almindelig Historie.

- Th. O. Achelis:* Farver Hinrich Bahnsen, S. 200.
Andreas Bach: Hvor Stenene taler, S. 53.
W. Christiansen: Præstegaardsbolet i Abild, S. 205.
E.: Graven ved Stenten Mølle, S. 11.
Cl. E.: Gammelt Hus med Katskaar, S. 117.
C. H. Friis: Pastor Vindekilde og hans Kamp, S. 39.
Jes M. Holdt: Et Tyveri i 1779, S. 159.
Johan Hvidtfeldt: Søren Pedersen Hegelund, S. 105.
 « Lidt Trolddom paa Rømø, S. 158.
 « Aabenraa By i 1735, S. 161.
P. Feddersen Jensen: Af Visby Sognekrønike, S. 57.
Gunnar Knudsen: Vejen til Paradis, S. 184.
Marius Kristensen: Nogle sønderjydske stednavne med leddet -bøge, S. 8.
 « Endnu et stednavn paa -bøge, S. 177.
Jens Lauritzen: Aaret 1837, S. 136.
H. Lausten-Thomsen: Sognefoged og Degn, S. 112.
 « Hvad betyder »Katskaar«, S. 118.
 « Sproglige Minder, S. 122.
 « Af Danskhedens Historie i Tønder, S. 137.
C. Maibøll: Skatteforhold i gamle Dage, S. 56, 158.
 « Det gamle Flag i Ulkebøl Kirke, S. 159.
 « Markveje og Navne, der forsvinder, S. 159.
M. H. Nielsen: Da Bønderne i Rødding slog sig sammen mod Tyvene, S. 41.

IV

- Hage Petersen:* Stormfloder, S. 15.
Hans Rambach-Peters: Hjemstavnsbilleder fra Før, S. 203.
Fr. Rudbeck: Holdensten, S. 16.
« K. C. 23, S. 16.
Th.: Graven ved Stenten Mølle, S. 10.
A. Wulfsberg: Hvorledes Ulfborg blev til Wulfsberg, S. 157.

Af Dagens Historie.

- Gudmund Schülte:* 12 Sandheder om Sønderjyllands Danskhed, S. 17.

Personhistorie.

- Th. O. Achelis:* Farver Hinrich Bahnsen, S. 200.
Johan Hvidtfeldt: Søren Pedersen Hegelund, S. 105.
Jens Iversen: Stamtavle.
Wilken Jacobsen: Slægten Petersen fra Aventoft, S. 91.
O. P. Olufsen: Efterkommere af Slægten Hegelund, S. 188.
Aug. F. Schmidt: Troels Lund — H. F. Feilberg, S. 1.
« H. P. Hanssen og Folkeminderne, S. 89.
« Peder Rhodé, S. 107.
Th.: Morten Eskesen, S. 120.

Digte.

- Morten Eskesen:* Til H. M. Tofte, S. 159.
Hansigne Lorensen: Grænsens Sang, S. 238.
-

Fra Folkemunde, Sagn og Minder.

- Nicolaus Boeck:* Forvarsel, S. 16.
I. Damm: Gamle Gaader, S. 124.
Hans Ellekilde: Det sidste Neg i Haderslevegnens Overlevering, S. 203.
Svend Grundtvig: Nordslesvigske Sagn, S. 12, 193.
Peter L. Holt: Gamle Minder fra Brede Sogn, S. 101.
H. C. Hummeluhre: Fra Rends, S. 192.
Ingeborg Iversen: Barndoms minder fra Brede Sogn, S. 97.
Hage Petersen: Tatersig, S. 157.
Mette Petersen: Syv Forvarsler, S. 160.
J. Raben: Mordet i Avnbølsnej, S. 135.
Fr. Rudbeck: Fra Øsby Sogn, S. 15.

Det sidste Neg i Haderslevvejns Overlevering.

Af HANS ELLEKILDE

I lidt ældre Tid, før Mejemaskinerne gjorde Høsten til en formelig Leg og jog den store Mængde af Høstarbejdere bort fra Kornmarken, var det ikke en ligegyldig Sag, hvem der kom til at meje og binde det sidste Neg. Det skulde fra først af helst være den vildeste Karl og den raskeste Pige, der som Førere for de øvrige Høstfolk bar det sidste Neg hjem i højtideligt Optog og strøg for Kaalen, ligesom de i Fællesskab indtog Hæderspladsen ved det paafølgende Høstgilde samme Aften eller ved senere Lejlighed. Det sidste Neg var heller ikke, som Neg var flest, det fik sit eget Navn og ærefulde Behandling, forskellig i de forskellige Egne af Landet, alt efter den forskelligartede Opfattelse, man havde af det sidste Neg. I Høstskikkens Udartningstid, før de med Høstmaskinernes Fremtrængen næsten helt forsvandt, flovede de fremmeligste Høstfolk sig ved at optræde som ansete Ledere af Festoptoget med det sidste Neg, men søgte tværtimod efter Evne at paadrage de ringeste og dummeste Høstfolk det oprindelige Æreshverv at meje og binde det sidste Neg og spotte dem for, at de alligevel var nødt til at maatte gøre det. Derved opstod den for vor Nutidsoverlevering saa gennemgaaende Ejendommelighed, den hid-sige Kappelstrid om at blive fri for at meje og binde det sidste Neg. Ogsaa det sidste Neg maatte finde sig i at blive behandlet paa mindre hædrende Vis: Mange Steder i Nørrejylland fra Thyholm til Kolding Fjord blev det klædt ud som Høstmand (S. 233 ff.) og sat hen i mere sendrægtige Naboers Gaard eller i deres Sæd, forsynet mange Gange med et Pas, hvori han lovede Efternølerne Høsthjælp og stillede sine skrappe Fordringer med Hensyn til Løn, Beværtning og kvindelig Omgang. Alligevel er der, særlig i Sønderjylland, bevaret saa meget af den ældre ærefulde Behandling af det sidste Neg, Fisenet eller Fokken og dets Høstfolk, at det sønderjydske Stof faar en ganske særlig Betydning for at klare os de ældre danske Forestillinger om det sidste Neg og dets i ældste Tid næsten guddommelige Karakter. Det er derfor af Vigtighed, at dette sønderjydske Folkemindedstof bliver samlet i saa stor Udstrækning som muligt, ganske særlig i de sønderjydske Sogne, hvis Skikke vedrørende det sidste Neg vi uheldigvis endnu ikke kender fra hverken trykt eller utrykt Kilde.

Det gælder desværre ikke saa helt faa af de østsønderjydske Sogne, hvor Skikkene ellers i særlig Grad har haft deres Tilhold ned til vor egen Tid, hvor de endnu lever i visse Egne, især Sundeved og Als og Angel, og hvor de i alle Tilfælde stadig mindes af de gamle som Skikke, de har oplevet i deres Barndom og Ungdom, og som de aldrig helt har kunnet glemme.

Indenfor den danske Overlevering om det sidste Neg indtager det østlige Sønderjylland en mærkelig Særstilling sammen med det sydlige Nørrejylland og især det indre Midtjylland. Paa Sjælland kaldes det sidste Neg for Kællingen, i Vejle Amt for Gammelmanden, i det meste af Aarhus og Randers Amter for den Gamle, i Vendsyssel for Stodderen. Men i det indre Midtjylland med Skive som Midtpunkt kaldes det sidste Neg for Drengen og opfattes som et nyfødt Barn, hvis Fader er Karlen, der mejer det, og hvis Moder er Pigen, der binder det. Pigen maa bære sit nyfødte Barn hjem i Spidsen for de øvrige Høstfolk og modtager fremfor de andre Høstfolk Barselmad og Barselskænk. En lignende Opfattelse maa man engang have haft i Sønderjylland, fordi man afgjort baade i Haderslev og i Angel taler om Negets Forældre og, især i lidt ældre Tid, kalder Karlen, der mejer Neget, for dets »Fader« og Pigen, der binder det, for dets »Moder«, selv om man ikke længere er sig bevidst, at Neget er at betragte som et nyfødt Barn, saaledes som i det indre Midtjylland. I Haderslev og i det sydlige Nørrejylland kaldes det sidste Neg Fisneget. Øster Løgum og Løjt er foreløbig de sydligste Sogne, hvor denne Benævnelse kendes. I Aabenraa Amt, Sundeved, Als, Angel og Svans kaldes det sidste Neg for Fok, Felsted og Varnæs er foreløbig de nordligste Sogne, hvor denne Benævnelse kendes. I Haderslev og i det sydligste Nørrejylland kaldes Fisnegets »Forældre« for Fisfar og Fismor, i Angel kaldes de for Fokfar og Fokmor. I Aabenraa Amt, Sundeved og Als kender man næsten ikke disse Benævnelser Fokfar og Fokmor, fordi Fokken her som Regel ikke er det sidst bundne Neg som i Haderslev og Angels indbyrdes meget nært beslægtede Overlevering, men Fok er blevet Navn paa det sidst opstukne Neg, der udklædt som Høstpige i snehvid Dragt føres hjem paa det sidste Læs, Foklæset, under Jubelraabene »Fok, Fok, Hurra!« Baade i Haderslev og Angel sker der meget hyppigt Forandringer i det oprindelige Forhold, at den Pige, der binder det allersidste Neg, uden videre er Fismor eller Fokmor, hendes Mejer uden videre Fisfar eller Fokfar. I Haderslev kaster Karlene meget ofte Stryge om, hvem der skal være Fisfader, og vi kan endda af Optegnelserne skønne, at oprindelig maa den dygtigste Strygekaster have

opnaet Hædersstillingen Fisfar (sml. S. 218), mens det nu gennemgaende er den mest umulige Strygekaster, der bliver paanødet dette Spottehverv. Eller man kan lade Pigerne binde de tre sidste Neg om Kap. Den, der kommer sidst, bliver da Fismor, hendes Mejer Fisfar, hvis da ikke Karlene ogsaa selv kaster Stryge om, hvem der skal være Fisfar, saa Fisforældrene bliver et tilfældigt, det sidste Neg som saadan uvedkommende sammenbragt Par. I Angel kender man ikke til Strygekastning eller Kapbinding; her kappes Mejeren og hans Opbinderske jævnlige indbyrdes om, hvem der bliver først færdig, han med at stryge sin Le paa tilbørlig Vis, og hun med at binde det sidste Neg. Den af dem, der kommer sidst i Kappestriden, maa som Fokfar eller som Fokmor alene bære Neget hjem. Denne Kappestrid kendes ikke endnu i Haderslevgnens Overlevering, men vi har Sidestykker dertil især i Vestfyn og Østjylland.

Om det sidste Neg i Angels Folkeoverlevering har jeg allerede skrevet i Festskriftet til den svenske Folkemindeforsker Sverker Ek (Nordiska Folkminnesstudier 1937, S. 180—195), og her vil jeg fremlægge det meste af den kendte Overlevering i trykt og utrykt Kilde af Haderslevgnens Overlevering. Det er forholdsvis faa af Haderslevgnens Opskrifter, hvor det simple og oprindelige Forhold er bevaret, at man bliver Fisfar ved at meje de sidste Straa til Fisneget og Fismor ved at binde dette Neg, Fisneget. Det er Tilfældet i Oksenvad Sogn nordvest for Haderslev, i Hoptrup Sogn lige syd for Haderslev og i Løjt Sogn nær Aabenraa Fjord. Skikken kendes desuden i Vejstrup i de otte gamle sønderjydske Sogne i N. Tyrstrup Herred og i Skanderup Sogn ved Lunderskov. Jeg anfører her de sønderjydske Vidnesbyrd i deres Helhed.

I Egnen ved Oksenvad kaldes det sidste Neg »æ Fisneg«, og Pigen, som binder det, kaldes »æ Fismoek«, hendes Karl »æ Fisfåe«. Ved Høstgildet skal »æ Fisfåe« og »æ Fismoek« sidde ved Skorstenen (Ildstedet) og spise og drikke. (Tidligere trykt i Tang Kristensen »Jysk Almueliv«, Tillægsbind I Nr. 265 efter Meddelelse af Niels Jørgensens Kone, Maguokita Jona, fra Oksenvad til den nørrejydske Folkemindesamler Mikkel Sørensen 1887.)

Efter Meddelelse til Fr. Lange Grundtvig 1886 var det i Mastrup, Hoptrup Sogn, Skik, at den, der huggede det sidste Hug, var Fisfar; den, der bandt det sidste Neg, Fisneget, var Fismor. De to skulde sidde sammen om Aftenen, og de skulde »sidd å æ Skorsten« og drikke en Punch. Naar Høsterne kom hjem fra Marken, strøg de for »æ Kål«.

I Barsmark, Løjt Sogn, vilde Høstpigerne nødig binde det sidste Neg, da Høstpigen og Høstkarlen saa blev kaldt Fismor og Fisfar og Neget Fisneg. (Meddelt Dansk Folkemindesamling 1908 af Gaardejer J. H. Riis, Barsmark.)

I Grønninghoved, Vejstrup Sogn, var den, der blev sidst færdig med at høste, Fisfar, og den, der blev sidst færdig med at binde, Fismor. Naar

de kom hjem, strøg de for »æ Kål. (Meddelelse til F. L. Grundtvig 1886.)

En Nutidsoptegner, K. Kristensen, Grønninghoved, meddeler 1926, at det tidligere ogsaa her har været Skik (sml. S. 222), at det Par, som høstede og bandt det sidste Neg, var dem, der blev kaldt for »Fi'sfar« og »Fi'smor«, men ved Ophøstningen af det sidste Stykke kunde der jo nok laves lidt Kunder. For hvis der nu var Kig paa et bestemt Hold til at bære Spottenavnet, kunde de andre jo nok gaa noget efter det ved at tage enten bredere eller

Strygekastning fra Sønderjylland omkring 1850. (Efter Danm. Folkem. Nr. 6.)

(Billedet er konstrueret paa Grundlag af Skildringen her S. 223—224.)

smallere Skaar, saa det kom til at passe med det sidste Neg til dem, der var udset til at skulle have det. Ved Gildet om Aftenen med Suppe eller Risen-grød først og derefter Steg, Kaal og Kartofler sad Fisfar og Fismor øverst ved Hæderspladsen, ligesom der, naar Kaffen ud paa Aftenen var drukket, og Punchen var baaret ind, blev sunget Skaaler for dem, efter at først Husbondens og derefter Madmoderens Skaal var sunget. Opskærgildet sluttede med nogle Timers Dans. (Vejle Amts Aarbøger 1926 S. 33 f.) I en anden By i Vejstrup Sogn, Sjølund, skulde derimod den, der høstede sidste Neg, Fi'sneget, sidde nederst (ved Kakkellovnen) ved Høstgildet sammen med sin

Optager. Ingen holdt derfor af at blive Fi'sfa'r og Fi'smo'r, som de kaldtes. (Sammesteds S. 28.)

I Skanderup Sogn nord for Kongeaaen blev den Karl og Pige, der høstede det sidste Skaar, kaldet »Fissemand og Fissekone«, og de skulde sidde i Sofaen om Aftenen ved »e Opskør«, hvilket var en stor Ære. (Meddelt af Lærerenke Hedevig Birk i Lunderskov, født o. 1840 i Nagbøl, til Aug. F. Schmidt, sml. Schmidt »Skanderup Sogn«, II S. 181.)

I Kvong Sogn nord for Varde kaldtes det sidste Hug om Høsten Fishug, og det sidste Neg, der bindes, Fisneg. Der tales ikke i denne Optegnelse om Fisfar og Fismor. (Meddelelse 1886 til F. L. Grundtvig.)

I en Del sønderjydske Sogne kender man den gamle Opfattelse, at Pigen bliver Fismor ved at binde det allersidste Neg, men Karlene vil skaane Pigerne for Skammen ved at blive Fismor, og de kaster derfor Stryge om, hvem der skal være Fisfar og Fismor. Det er Tilfældet i Magstrup Sogn nordvest for Haderslev, Vonsbæk Sogn lige nord for Haderslev Fjord, i Løjt Sogn ved Aabenraa Fjord og i Ødis Sogn i de otte gamle sønderjydske Sogne. Vi anfører nu de herhenhørende Vidnesbyrd.

I Magstrup Sogn blev den, der bandt det sidste Neg, Fisneget, Fismor og gjorde sin Høster til Fisfar. Vilde Høsterne skaane Pigerne for Skammen (ved at være Fismor., kastede de Stryg. Om Aftenen skulde Fisfar og Fismor »sidd å æ Skårsten å drikk en Dramm«. Var der flere Høstfolk, som paa de større Gaarde, gik de i Optog hjem fra Marken, Fisfar og Fismor bekransede i Spidsen. Ved Hjemmet strøg de for Kaal. (Efter Meddelelse til Fr. Lange Grundtvig 1886.)

I Vonsbæk Sogn gjorde den Optager, der blev sidst færdig med at binde, sig selv til Fismor og sin Høster til Fisfar. Kun naar flere var bleven næsten lige tidlig færdige, og der i den Anledning opkom Trætte, blev der smidt Stryg. Det var alene Høsternes Sag. De holdt sig med højre Haand i venstre Øre, havde venstre Arm inden for højre Arm og kastede Strygen med venstre Haand over højre Skulder. Fisfar og Fismor blev udpyntede. De gik med Le og Krat, som smykkedes med Blomster og Grønt. Ved Hjemmet blev der strøget for »æ Kål«. Om Aftenen var der Gilde med Grød og Æbleskiver. (Meddelelse til F. L. Grundtvig 1886.)

I Løjt Sogn slog enten Høsterne Stryg om, hvem der skulde være Fisfar, og saa blev hans Optager Fismor, eller den, der bandt det sidste Neg, blev Fismor, og saa var hendes Høster Fisfar. Naar Karlene kom hjem, strøg de for »æ Kål«. Om Aftenen sad Fisfar og Fismor sammen. (Meddelelse 1886 til Fr. Lange Grundtvig.)

I Ødis Sogn blev den Høstkarl, som slog Kornet til det sidste Neg, og den Høstpige, der bandt det, henholdsvis kaldt Fisfar og Fismor. Dersom alle blev lige hurtigt færdige, afgjorde man, hvem der skulde være Fisfar og Fismor ved, at alle Karlene kastede Strygeren fra sig — vistnok over Hovedet. Den, der kastede kortest, blev da Fisfar og hans Høstpige Fismor. Naar vi kom hjem, stillede vi os op foran Døren og »strøg for Kaal«. Vi fik saa Skænk, ellers slog vi Kaalen. Ved Høstgildet blev der drukket Skaaler

for Fisfar og Fismor. (Meddelt af Tækkemand J. Nielsen, Olling, født 1854 i Ødis, til stud. mag. Anker Olsen 1934.)

Forholdet kan ogsaa være det, at Pigen, der binder det sidste Neg, uden videre bliver Fismor, mens Karlene sig imellem kaster Stryge om, hvem der skal være Fisfar. Det bliver jo derved tilfældigt, om et sammenhørende Par bliver Fismor og Fisfar, oftest har de vel ikke i Forvejen noget med hinanden at gøre. Denne Sagernes Stilling kendes i Moltrup Sogn nord for Haderslev og i Skanderup Sogn nord for Kongeaaen. Jeg anfører Skanderupoptegnelsen først, fordi den er ganske simpel og klar, Moltrupoptegnelsen er derimod i mange Henseender enestaaende indenfor Haderslevegnens Overlevering.

I Skanderup Sogn hed den Optager, der blev sidst færdig med at binde, Fismor. Karlene slog Stryg om, hvem der skulde være Fisfar. Naar de kom hjem, strøg de for »æ Kål«. (Meddelelse til Fr. L. Grundtvig 1886.)

Følgende Høstskik brugtes endnu i Begyndelsen af 1890erne i Bramdrup, Moltrup Sogn: Naar de var færdige med at meje al Sæden, saa holdt Karlene, der havde mejet, deres Arme over Kors. Venstre Haand holdt han i højre Øre, og med højre Haand kaster han »Strygen« bag ved sig. Den, der kaster den længst tilbage, er Konge. Samme Dag fik man opbundet. Den Pige, som binder det sidste Neg, er Dronning. Hun bliver pyntet med et Slør, og ned over sig havde hun hængende et gammelt Gardin eller lignende. Kongen og Dronningen fulgt af de øvrige Høstfolk gik saa hjem til Gaarden, hvor de stillede sig op foran Hoveddøren. Karlene begyndte at stryge paa Leen, og Konen kom da ud og gav baade Karle og Piger hver en Snaps. Kom hun imidlertid ikke ud, saa gik de hen i Haven og strøg Leen ved Kaalen. Kom hun endnu ikke, da kunde det godt ske at de begyndte at hugge lidt af Kaalen. (Lars Andersen, Asnæs, 1910 efter en sønderjydsk Piges Meddelelse.)

Vi kommer siden tilbage til denne mærkelige Opskrift for at give en nærmere Fortolkning af dens Ejendommeligheder, men først naar vi har fremlagt det samlede Materiale. Vi gaar nu over til de Opskrifter, hvor Høstpigerne afgør, hvem der skal være Fismor ved at binde de tre sidste eller det sidste Neg om Kap. Denne Kapbinding alene for sig uden Karlens Strygekastning kendes i Hjerndrup. Stepping og Hjerting Sogne nordvest for Haderslev, Ø. Løgum Sogn ved Aabenraa og i Bække nord for Kongeaaen.

Naar man i Hjerndrup Sogn har ophøstet, faar hver Optager lagt ud til tre Neg. Medens Optagerne binder, stryger Høsterne deres Leer og raaber Hurra. Den Optager, der bliver sidst færdig, kaldes Fismor, og hendes Høster maa da finde sig i at blive Fisfar. Disse to pyntes paa det bedste, og Optagere og Høstere gaar saa to og to med *dem* i Spidsen hjem gennem Byen. De svinger op foran Stordøren og stryger for »æ Kål«. De truer Konen med, at de vil høste hendes Kaal, om hun ikke kommer med Flasken. (Meddelt F. L. Grundtvig 1886.)

Ungkarl Anders Hansen Poulsen i Lervad, Føvling Sogn, barnefødt som Husmandssøn i Stepping Sogn den 16. Juli 1866, har meddelt følgende til »Skattegraveren« 1889 (XII S. 229): »Naar man er helt færdig med Kornet — undtagen Boghvede, der jo ikke hører til »æ Negkorn« — skal Pigerne se, hvem af dem der skal være Fiismo'r. En Karl høster lige saa mange Skaar, som der er Opbindersker, og Skaarene er bestemt lige lange, at der bliver en tre Neg i hvert. Pigerne stiller sig nu til at tage fat, en Karl tæller til tre, og saa klør Pigerne paa, som om det skulde gælde Livet. Det sidste Neg i hvert Skaar skal der tre Baand om, og den, der bliver sidst færdig, er Fiismo'r, hendes Mejer Fiisfa'r. Disse to bliver nu pyntede med Kranse om Hatten, Leknag og Rivehoved, og med dem i Spidsen gaar hele Toget hjemad under Latter og Skæmt. Ved Ankomsten der sættes Huen paa den forreste Leknag, og nu stryges der for Kaalen. Saa bedes de ind paa Kaffe og Punch. Fiisfa'r og Fiismo'r sidder for Bordenden og skal den Aften have dobbelt saa meget at drikke som de andre, saa de gerne faar en lille Hat. Der drikkes Skaaler for Husband og Madmoder, Aftægtsfolk og de to for Bordenden siddende, og saa synges der:

Denne Skaale den er vakker,
derfor vi for Punchen takker,
den drikker vi
med stor Fornøjelse.
Til Bevis saa vil vi vende
Koppen om paa den ravgal Ende.
o. s. v.

I Hjerting Sogn midt i det nordlige Sønderjylland nær Foldingbro kendes Kapbindingen, men derimod ikke de typiske Navne Fisneg, Fisfar og Fismor.

Det hedder efter Meddelelse 1910 til Poul Bjerger af Aftægtsmand Jens Terkelsen Jensen, født paa Gastrupgaard Foraaret 1820: »Naar man er færdig med at meje, skal de sidste tre Neg bindes paa een Gang. De bliver revet sammen, og hver stiller sig ved sit Neg. Der tælles En-To-Tre. Den, der bliver først færdig, er den bedste. Den, der bliver sidst færdig, er den ringeste, hun skal sidde nederst ved Bordet, naar der skal spises.«

I Øster Løgum Sogn ved Aabenraa kaldtes sidste Neg, der bindes, Fisneg. Der blev lagt ud til tre Neg til Optagerne. Den, der blev sidst færdig med at binde, var Fismor. Hendes Høster blev saa Fisfar. De to skulde om Aftenen sidde sammen paa Skorstenen og have en Dram. I den Anledning var Skorstenen pyntet med Blomster og grønne Grene. (Meddelelse 1886 til Fr. L. Grundtvig.)

I Bække Sogn nord for Kongeaaen vilde Høstpigerne nødig binde det sidste Neg, fordi det blev kaldt Fisseneget (opfattet af Optegneren som Fisseneget). Somme Steder var det Skik, at hver Pige skulde lægge deres sidste Neg ud uden at binde det, og naar de saa alle var færdige iøvrigt, skulde Pigerne begynde paa een Gang at binde deres Neg, og den, der saa blev sidst færdig, skulde bære sit Neg hjem. Naar saa det sidste Korn var afhøstet, gik alle Høstfolkene hjem for at stryge for Kaalen. (Rentier John Nielsen, født o. 1848 i Bække, til Lærer John Kvist 1928, sml. Kvist »Bække Sogn«, S. 309.)

I en Række af Haderslevegnens Sogne kender man baade Kapbinding for Pigerne Vedkommende og Strygekastning for Karlens Vedkommende. Det er Tilfældet i Hoptrup og Øsby syd for Haderslev Fjord, i Fjelstrup nordøst for Haderslev og i Aal Sogn i Nørrejylland, vest for Varde.

I Mastrup, Hoptrup Sogn, lægges der ud til tre Neg for hver Optager. Den, der bliver sidst færdig med at binde, er Fismor. Karlene smider Stryg om, hvem der skal være Fisfar. Det sidste Neg, der bindes, kaldes Fisneg. (Meddelelse 1886 til Fr. Lange Grundtvig.)

I Øsby Sogn var det sidste Neg der blev bundet, »æ Fisneg«. Hver Optager fik lagt ud til tre Neg, og naar der saa var talt til tre, begyndte de at binde. Den, der blev sidst færdig, var Fismor. Saa skulde Karlene »slå Stryg« om, hvem der skulde være Fisfar. Det blev jo den, hvis Stryg kom til at ligge længst fra det fastsatte Maal. I den senere Tid begyndte ogsaa Pigerne at slaa Stryg om, hvem der skulde være Fismor. (65-aarig Meddelerinde fra Øsby Sogn til Fr. L. Grundtvig 1886.)

Var man i Fjelstrup Sogn omsider naaet saa vidt med Afmejningen, at det sidste Skaar eller Dreje udførtes, lagdes til Slutning et Bundt hen for hver Binder, og paa Tælling En-To-Tre skulde det prøves, hvem der hurtigst kunde lave et Negbaand, binde Neget og svinge det over Hovedet. Den, som sidst blev færdig, blev kaldt »Fisemor«. Mejerne skulde kaste med Strygen efter et bestemt Maal, f. Eks. en Kasket, som lagdes hen i 10—20 Alens Afstand. Med venstre Haand tog Kasteren fat i højre Ørelap, stillede sig med Ryggen mod Maalet, saa til venstre efter samme og kastede imens Strygen bagud med højre Haand. Den, som da med sin Stryge kom længst fra Maalet, blev »Fisefar«. Der gives herefter en udførlig Fremstilling af Strygningen for Kaalen og Aftenens Festlighed med Skaaldrikning og Visesang, men »Fisemor« og »Fisefar« spiller ingen særlig Rolle i disse Festligheder, saaledes som i den nedennævnte Skildring af Opmejningsarbejdet i Anset i Fjelstrup Sogn. (Pensioneret Degn Eriksen, Kristiansfeld, 1925, født o. 1843 i Fjelstrup.)

I Aal Sogn vest for Varde blev der til sidst lagt til tre Neg til hver »Åptæjer«. Den, der blev sidst færdig med at binde, var Fismor. Vilde Karlene skaane Pigerne for Kappestriden og Skammen ved at blive Fismor, saa kastede de Stryg. Den, der kom længst fra Maalet, blev saa Fisfar. Ganske vist gjorde han saa sin Optager til Fismor, men Skammen var da ikke saa stor. Fismor og Fisfar skulde om Aftenen »sidd' å æ Skårsten å ha en Pons«, og naar der blev »Åpskjur«, skulde de danse den første Dans med hinanden. (Meddelelse til F. L. Grundtvig 1886.)

Det ligger ikke udenfor Mulighedernes Grænse, at denne Optegnelse for Aal ikke er nedarvet hjemlig Skik i Aal Sogn, men at det er hjembragt østsønderjydsk Skik, eftersom disse Vesteregns Folk med Forkærlighed søgte Tjeneste hos de dengang mere velhavende Sønderjyder.

Vi har ogsaa en Række Optegnelser, som kun kender Stryge-

kastning som Afgørelsesmiddel, ikke Kapbinding eller simpel Mejnning og Binding af det sidste Neg. Nogle af disse Fremstillinger er ret kortfattede, det gælder saaledes Optegnelserne fra Vilstrup, Skrydstrup og Brøns (?) i Sønderjylland, Vonsild og Vejstrup i de otte Sogne og Erritsø ved Fredericia, mens andre er meget udførlige og indgaaende, saaledes Skildringerne fra Grarup, Fjelstrup og en ustdfæstet Høstvise fra et af Sognene ved Haderslev Fjord, snarest Aastrup eller Starup lige ved Haderslev. Vi anfører først de mere kortfattede Fremstillinger.

I Vilstrup Sogn syd for Haderslev lader man Kornet til det allersidste Neg staa, til man har smidt Stryg. Dette gaar saaledes til: Karlene stiller sig med Ryggen til Kornet, holder sig med venstre Haand i højre Øre og smider saa Strygen bagud med højre Haand. Den, hvis Stryg kommer længst fra Kornet, skal slaa til sidste Neg. Han hedder saa Fisfar og skal drikke en Snaps mere end de andre eller lignende. Hans Optager (Åptæjer) maa finde sig i den Aften at hede Fismor. (Medd. Fr. L. Grundtvig 1886.)

Den korrekte Stilling ved Strygekastning. — Fra Haderslevvegnen. (Sml. S. 216.) (H. Neumann fot.)

Optegnelserne fra Skrydstrup vest for Haderslev og fra Brøns Sogn (?) er ganske kortfattede: Paa større Gaarde i Skrydstrup Sogn blev der altid smidt Stryg om, hvem der skulde være Fisfar og Fismor. Der blev strøget »for æ Kål«. Om Aftenen var der Gilde. (Medd. F. L. Grundtvig 1886.) I Holevad (Havervad?) brugte de at kaste Lestrygerne. Den, der kastede kortest, blev Fisfader. (Feilbergs Udklipssamling, DFS. 1922/117 Blad 2185.)

Naar Folk i Vonsild Sogn havde ophøstet, tog de det sidste Neg og stillede det op et Stykke fra dem henne paa Marken. Saa stillede Karlen sig baglænds lidt fra det og smed med Strygen hen efter det Neg. De stod jo med Ryggen til det og skulde med den anden Haand have i det modsatte Øre af den Side, de smed til. Den, hvis Stryge faldt længst fra, blev kaldt Fisse-

fatter, og hans Opbinder blev til Fissematter. De to fik saa det Neg pyntet, og selv blev de pyntet noget, og hun fik Neget op paa Kratten, det var jo gerne lidt mindre end de andre, saa hun kunde nok bære det. Han fik ogsaa sin Le pyntet, og saa spadserede de to i Spidsen af Flokken hjem til Gaarden. Til Høstgildet sad de som Hædersgæster ved Bordenden, og de skulde altid danse første Dans. Der var ikke mange, der holdt af at være Fissefatter og Fissematter, for de var altid Skive for de andres Vittigheder. (Højskoleelev Andreas Jensen. Vonsild, til Tang Kristensen $1/12$ 1901, se »Jysk Almueliv«, Tillægsbind I Nr. 1641. Små. S. 234.)

I Grønninghoved i Vejstrup Sogn var det yngre Skik (sml. S. 216) at »kaste Stryge« om, hvem der skulde være »Fi'sfar« og »Fi'mor«. Der blev stillet et Neg op, hvorefter alle Høstfolk fra en vis Afstand skulde søge at kaste deres Stryge hen til dette Neg. Den, der skulde kaste, tog fat i højre Øre med venstre Haand, vendte Ryggen mod Neget i en halv Snes Alens Afstand, og nu skulde han med højre Haand svinge Strygen hen over venstre Skulder og ved Kastet faa den til at ramme Neget eller dog faa den saa nær til det som muligt. Den, hvis Stryge faldt længst fra Neget, blev den uheldige med samt hans Optager. Men Fi'sfar fik Leen pyntet med Blomster. Grønt og Korn, og hans Optager fik det sidst bundne Neg sat paa Kratten, hvorefter vi marcherede hjem to og to. I Gaarden strøg vi altsaa for Kaalen, hver Høstkarl med sin Optager ved Siden, og Konen kom ud med Dram og Vin, saa vi kunde faa af det, hvad vi vilde have, og lige bagefter Konen kom en Pige med Æbleskiver. (Vejle Amts Aarbøger 1926 Side 33, meddelt af K. Kristensen, Grønninghoved.) Redaktør Jens A. Petersen, Sjølund St., beskriver selv Strygekastningen saaledes: »Man tog med højre Haand i venstre Øre og havde Strygen i venstre Haand, som man skulde have ind foran Ansigtet under højre Arm. Man strakte venstre Arm helt ud og kastede da Strygen efter den opstillede Rive — men let er det ikke at kaste sikkert efter Riven. (Medd. Dansk Folkemindesamling 3. Marts 1934.)

I Erritsø ved Fredericia udenfor det gamle sønderjydske Fisnegsomraade afgjorde man, hvem der skulde binde det sidste Neg »Gammelmanden« ved at kaste til Maals efter et Neg eller en Rive, der var stillet lodret med Skaffet i Jorden. Høsterne stillede sig op med Ryggen mod Maalet og kastede deres »Hjølle-Stryge« efter det, idet de holdt sig i højre Øre med venstre Haand. Den, der ramte fjernest fra Maalet, skulde høste til Gammelmand, og hans Høstpige altsaa tage sidste Neg op. ((Henrik Ussing »Minder fra Erritsø« 1917 S. 34.)

Vi gaar nu over til de udførlige sønderjydske Optegnelser fra Grarup og Fjelstrup Sogne.

Naar man i Grarup Sogn syd for Haderslev Fjord blev færdig med at høste, skulde der blive noget staaende til et lille Neg, som kaldtes »e Fiesneg«. Hvem der skulde afhøste dette, blev afgjort ved at kaste Stryge. Først blev der raabt tre Gange Hurra, hvilket vistnok mest gjaldt om at kundgøre for Naboerne, at nu var man blevet færdig, vel ogsaa af Glæde over, at Arbejdet var tilendebragt. Strygekastningen foregik paa den Maade, at den, som kastede, tog fat paa sit højre Øre med venstre Haand, førte saa Strygen med højre Haand ind under venstre Arm og kastede saa Strygen over venstre Skulder mod et opstillet Maal. Den, hvis Stryge faldt længst borte fra

Maalet, blev Fiesfæ(r). Da det ikke gjaldt om at kaste længst, og da man stod med Ryggen mod Maalet, var det snarere Tilfældet end Færdigheden i at kaste, der blev det afgørende. Egentlig ansaas vedkommendes «Opteje» — den, der bandt op efter ham — som selvskreven til at være Fiesmoe(r). Men da hun mangan Gang vægrede sig ved at være det godvillig, tillodes det som oftest ogsaa »e Optejere« at kaste Stryge paa samme Maade som e Høstere. Fiesfæ og Fiesmoe skulde nu afhøste og opbinde e Fiesneg. Mens dette gik for sig, raabte de øvrige Hurra, bankede og strøg paa Leerne og gjorde allehaande humoristisk Honnør for Parret, som iøvrigt havde Følelsen af at have overtaget en Narrerolle. Egentlig skulde Fiesmoe bære e Fiesneg hjem paa sin Krat, men i Reglen indskrænkedes det til, at hun fik noget deraf viklet om Krattetænderne og Fiesfæ noget mellem. Lækrogene, Resten blev paa Marken. Med Parret i Spidsen begav man sig under Sang hjemad. Her stillede Parret sig op foran Døren, medens de øvrige dannede en Halvkreds om dem. Hattene toges af og hængtes paa Leknagen, der bankedes paa Leerne, raabtes tre Gange Hurra, og saa blev der strøget for Kaalen. Dersom Husmoderen vilde redde denne, maatte hun komme frem og give »et Skænke«, noget som selvfølgelig altid skete. Fiesfæ og Fiesmoe skænkedes først, og de øvrige drak saa paa deres Velgaaende. Derpaa blev der holdt et Høstgilde med Drik og Dans, saa længe nogen vilde og kunde. (H. N. Rudbeck, Hejls, født i Grarup o. 1871, men ikke levet der siden 1891.) Sml. ogsaa S. 228.

I Skattegraveren 1885, 3. Halvbind, Nr. 38 findes der en udførlig Skildring »En Ophøstningsaften i Egnen ved Kristiansfeldt«, meddelt af Ungkarl Kristian Vium i Nørre Vium nær Holstebro. I et Brev af 23. November 1884 til Tang Kristensen skriver han. »Hermed sender jeg Dem så omfalte stykke; at det er danske skikke, tvivler jeg ikke på, i altfald bliver det da brugt af oprigtige danske mænd, således af Jakob Finnemann i Anslet (Fjelstrup Sogn), hos hvem jeg var i sommer (1884), og hvorpå medfølgende stykke særlig støtter sig.«

Saa snart det sidste Neg er høstet, raaber alle Gaardens Høstfolk Hurra, saa det dunder. Jo højere, des bedre, for at hele Omegnen kan høre det. Da kommer Manden frem med sin Flaske og skænker alle Høstfolkene, hvorefter Karlene skal til at »smide Stryge«, og Pigerne til at binde Kranse. En Kratte bliver sat paa Enden en fem-seks Favne fra Klyngen, og én for én af Karlene træder saa frem paa en fastsat Plads. Han holder med højre Haand i venstre Øre, kigger over venstre Skulder efter Kratten og kaster saa med venstre Haand sin Stryge til højre Side hen efter Kratten. Den, der er saa uheldig at faa Strygen til at ligge længst borte fra Kratten, kaldes »Fisfa'er«, og den Pige, der har bundet op efter ham, kaldes »Fismo'er«. Baade Karle og Piger er kedte af at faa disse Titler, og Pigerne vægrer sig særlig ved at faa et saadant Navn. Baade Fisfa'er og Fismo'er faar nu en Krans paa Hovedet, og i Pigens Krans er fastgjort et Brudeslør, som hænger hende langt ned ad Ryggen. Deres Le og Kratte bliver ogsaa pyntet med Blomster. Nu gaar man under Sang og Latter hjem i Gaarden, saaledes at de to

udmærkede gaar foran, og de andre Karle hver med sin Opbinderske ved højre Side, samt med Learne og Kratterne paa Nakken, følger bag efter. For Storstuedøren gøres Holdt, og Karlene tager nu Learne ned, hænger deres Hatte paa forreste Leknag og stryger det bedste, de har lært. Konen kommer saa ud med Vinflasken og skænker hele Selskabet samt byder det indenfor. Her bliver de budne til Bords, og Fisfa'er og Fismo'er faar Æren af at sidde i Sofaen, hver med sin Krans paa Hovedet, medens de andre tager til Takke med Lejligheden, som den kan byde sig. Saa nydes Ophøstningsgrøden og bag efter i Reglen Kaffe med Brød til. Efter at man har sumpet sig lidt, kommer Punchen frem. Det første Glas nydes i Tavshed, men naar det andet er iskænket, rejser alle sig op og istemmer det kendte Vers:

»Og denne Skaal skal være vor Husband til Ære, Hurra!
Og Skam for den, som ikke vor Husband til Ære vil drikke.
Hurra, Hurra, Hurra, Hurra!
Den Skaal er brå', drik den a'.«

Derefter fremsiges af alle:

»Vor Husband skal leve, Hurra, i Fryd og Glæde, Hurra,
i hundrede Aar, Hurra, og dertil flere, Hurra!«

Og saa synger man:

»Han skal leve, han skal leve,
han skal leve højt, Hurra!«

Denne Skaal drikkes af til Bunds, og den næste Skaal drikkes paa samme Vis for Madmoderen. Hvis der er Aftægtsfolk paa Gaarden, faar de en lignende Skaal med det samme gode Ønske om at leve i hundrede Aar og dertil flere, om de endda er saa gamle og purkne, at man hellere vilde, de skulde dø den samme Aften end Dagen efter. Endelig kommer Turen til Fisfa'er og Fismo'er, der hver for sig faar samme Stykke. Endelig drikkes Afskedsskaalen, og saa slutter Festligheden.

Vi gaar derefter over til den udførligste og paa sin Vis ogsaa mærkeligste Optegnelse, vi har af Strygekastningsskikken i Haderslev-egnen. Det er et Digt »Et Høstgilde i Nordslesvig for 50 Aar siden«, trykt i det dansk-amerikanske Blad »Den danske Pioneer« Torsdag den 18. September 1930. Det er tilsendt Dansk Folkemindesamling af en trofast dansk Mand, Redaktør Mikkell Sørensen i Cedar Falls, Iowa, samme dygtige Folkemindesamler, der har optegnet den første her anførte sønderjydske Optegnelse fra Oksenvad nær Kongeaaen. Visen er digtet af en Dansk-Amerikaner Geo Miller fra det nordlige Sønderjylland, hans oprindelige danske Navn gætter jeg næppe forkert ved at ansætte til Georg Møller. Hans Hjemsted er et af Sognene ved Haderslev Fjord, jeg gætter paa, at Digteren er ens med den Gaardsdreng (se Vers 18), som med Sønnen Jess lister ned i Haven og spiser gule Blommer, saa de faar ondt i Maven, og som her opdager, hvorledes Mads Røgter sad og smiskede »for Ann', som tjente nede ved Fjorden, altsaa formodentlig paa den nærlig-

gende Gaard ved Haderslev Fjord. Gartner Mads, der nævnes Vers 8, antyder nok Købstaden Haderslevs Nærhed, derfor vil jeg paa Forhaand tro, at Digtets Hjemsted er enten Aastrup eller Starup, de ved Haderslev nærmestliggende Fjordsogne. Den stærke dansk-nationale Klang i Visen frister ikke til at gætte paa det ret hjemmetyske Løjt Sogn ved Aabenraa Fjord. Man bør se bort fra det ubehjælpssomme i Ordvalget og glæde sig over den livfulde, festlige Skildring af et ægte sønderjydsk Opmejningsgilde.

- 1) Det sidste Neg er bundet — nu sig blander Hurraraab med Leers Klang. De Høstfolk er vældig glade — der holdes Høstfest nok en Gang. Det gælder nu om først at vælge det til Festen gængse Par — I ved jo nok, jeg dermed mener vor Fisenmor og Fisenfar.
- 2) Et Neg paa Marken op bli'r stillet, saa muttersene der det staar. Bort fra det Neg nu hver Mand vandre — vel fem og tyve Skridt de gaar. Herfra de nu skal Strygen kaste bag over Skuldren mod det Neg. Hvis Stryge længst fra Maalet findes, han sikkert Fisenfader blev.
- 3) For flere Dage de dem flittig i denne Sport jo øvet har. Thi ingen findes, som vil bære den Rang at kaldes Fisenfar. Dog Skæbnen undertiden spiller den forberedte og et Puds, saa hvem den tabende skal blive, kan ikke gættes paa en Studs.
- 4) Jens Forkarl, som jo nu har tjent paa Gaarden henmod elleve Aar, er slet ej bange for, at Legen for ham et daarligt Udfald faar. Med venstre Haand han holder højre Øre, men højre Haand han sender Strygen bort. Ak, gode Jens! Du skulde have kastet bedre. Din Stryge faldt jo lovlig kort.
- 5) Det er nu Andenkarlens Tur at prøve hans Lykke i den gæve Sport. Han lukker Øjnene og kaster — han rammer Neget — prægtig gjort. Og nu paa Rad de alle kaste, Trediekarl, Daglejerne, hvorpaa de hen til Neget haste at se, hvem blev den tabende.
- 6) Ak, gode Jens! Du var for sikker — fra Neget fuldtud fire Skridt din gode Stryge ensomt ligger — du kastede jo altfor slet. En vældig Jubel nu der høres. Det er vistnok den første Gang, at Jens har været Fisenfader og ble't ophøjet til den Rang.
- 7) Beskæmmet kløer han sig bag Øret, mens i hans Øje en Skælm der bor. Han daarlig kastet har frivillig, thi Mette bli'er jo Fisenmor, og Mette er den kjønne Pige, som bandt op Kornet fra hans Le, og vakrer' Par end Jens og Mette vil være vanskelig at se.
- 8) Med Parret bli'er der drevet Løjer og næst derpaa gjort megen Stads. De blive pyntede med Kranse, som bundne er af Gartner Mads. Vor Far har bragt dem ud i Marken tilligemed en Flaske Mjød, og Parrets Skaal nu bliver drukket, mens Mette blusser nok saa rød.

- 9) Hver Le og Krat bli'er dernæst pyntet med en Aspargestop Buket, og Marchen hjemad nu begynder, mens alle føler glad og let. Med Fisenfar og Mor i Spidsen de marcherer seks, syv, otte Par til Tonen af de gamle Sange, som Sønderjylland endnu har.
- 10) Den første Sang er »I vor Barndom vi hørte Kartovernes Brag«. Begeistrede var de unge Karle, de sang jo om det danske Flag. Og »Leve Danmark, leve Danmark, vor Moder, Havfruen stolt« fik Pulsen til at slaa ret hurtigt i Hvermands Bryst, var han end »Dolt«.
- 11) »I alle de Riger og Lande« dernæst var Folkets Yndlingssang. »Jeg fægtede med aaben Pandes«, det satte Blodet ret i Gang. »Der er et yndigt Land« var Nummer tre i Rækken, og saadan Sang alt efter Sang blev trukket op af Sækken.
- 12) De nu til »Storeporten« kom og svinged' ind i Gaarden. Paa »Storetrappen« alt parat der stod vor Fa'er Morten, og ved hans Side stod vor Mo'er saa fin i Kniplingshue. Der ogsaa stod et lille Bord, som var ret godt at skue.
- 13) Thi der var rigtig rettet an med baade Glas og Flasker, Smaakager stod der ogsaa paa det hvide Alabaster. Mens Karlene strøg Leerne, saa det i Luften »hvassed«, vor Far og Mor de gik omkring og stadig fyldte Glasset.
- 14) Først Fisenparrets Skaal de drak under Skæmt og Latter. Den næste Skaal, der blev udbragt, den var for vores Fatter. Dernæst en Skaal for vor Madmor og en for hele Laget, mens stadig af Smaakagerne der blev jo dygtig taget.
- 15) Og nu enhver gaar til sin Dont med rigtig Lyst og Iver, thi flot og fin den Nådver er, som Mor i Aften giver. Der vanker jo med Rødengrød, der svømmer flot i Fløde, nykærnet Smør de ogsaa faar paa Hvedebrød det bløde.
- 16) Nu Maven den er dygtig fuld, og dernæst Piben tændes, og Kaffepunchene de nu rask ned i Struben sendes. Det er dog blot de Gamle, der sig paa den Vis more, thi Dansen i Storstuen alt driver Sveden ud af Pore.
- 17) Her Jens han svinger Mette flot og sikkert om i Dansen, her Parrene de farer om foruden Hvil og Standsen. Mens Lars han spiller Fiolen, han holder Takt med Foden, Harmonikaen bruger Niels, de var den Gang paa Moden.
- 18) Gaardsdrengen samt med Sønnen Jess, de stjal dem ud i Haven og spiste gule Blommer der, saa de fik ondt i Maven. Og der i Haven fandt de Mads, som Røgter var paa Gaarden, han sad og smiskede for Ann, som tjente ned' ved Fjorden.
- 19) Og ud fra Stuen, hvor de Mænd de drak de mange Sorte, lød Latter, Sange, Spøg og Skæmt at holde Søvnen borte. Saa Klokken den var fem, den Gang de holdt op med det Gilde; men næste Dag en Søndag var, og det var nok ej ilde.

Vi lægger Mærke til, at Geo Miller i dette Digt taler om »Fisfar« og »Fisemor«, ikke, som det allermeste af den øvrige Overlevering, om Fisfar og Fismor. Men da samme gæve Digter i Vers 15 taler om »Rødengrød« for vor danske Rødgrød, saa nærer jeg ikke nogen Betæneligheder ved at fastslaa, at det maa skyldes ganske tilsvarende Rytmevanskeligheder, to næsten lige tunge Stavelser efter hinanden, naar Fisfar er blevet til Fisfar, og Fismor til Fisemor. Vi venter derfor ikke i Fremtiden at læse hidtil ukendte Meddelelser fra Starup eller Aastrup Sogne om at man her taler om Fisfar, Fisemor og Fisneg i Stedet for Fisfar, Fismor, Fisneg.

Men hvad betyder egentlig disse Navne? I de allerede anførte Optegnelser fra Bække og Skanderup Sogne nord for Kongeaaen og fra Vonsild Sogn mellem de otte gamle sønderjydske Sogne, finder vi Former med Forstavelsen Fisse- (Fissemænd, Fissekone, Fissefar, Fisseemor, Fisseneg o. s. v.), en Forstavelse der ligeledes findes i det gængse baade sydjydske og nord sønderjydske Navn paa Høsthjælperen (S. 233 f.) nemlig »Fissemænd«. Fisse- har fra først af sikkert anstødelig Betydning (= kvindelig Kønndel) og betyder formodentlig allerførst »Pigeneg«. Neget tænkes vel som en af de Piger, der fra først af skærer det med deres Segle og binder det. Ved Lékulturens Erobring af Danmark, hvor Karlene erobrer Mejnningen fra Kvinderne, bliver det ældre Pigeneg til et Pigebarne, Datter af Fissefar, der mejer det, og Fisseemor, der binder det. Det er naturligt, at man ønsker at fjerne det oprindelige, anstødelige Præg, man ændrer derfor i Sønderjylland det ældre F i s s e neg til F i s neg (i Fjelstrup Fisseneg). I Moltrup tager man Skridtet fuldt ud og fjerner resolut Benævnelserne Fisfar og Fismor og erstatter dem med de for sønderjydske Bevidsthed højtidsfulde Navne Konge og Dronning. Den samme Udvikling er maaske foregaaet i flere af de østsønderjydske Sogne, hvis Høstoverlevering vi desværre endnu svæver i Uvidenhed om, Sogne som Gammel Haderslev, Aastrup, Bjerning, Aller og Frørup nord for Fjorden, Starup syd for Fjorden, Hammelev og Jægerup i Haderslev Østeramt, hvor vi rimeligvis kan vente at finde Fisnegoverlevering. Fisnegoverleveringen har rimeligvis tidligere været kendt længere vest paa i Sønderjylland. Benævnelsen Fisneg, men intet om de nu udførligt gennemgaaede Skikke, kendes i Nustrup Sogn, hvor man ligesom i Gram Sogn stryger for Kaalen og i Sommersted Sogn længere imod Øst, hvor Fisneget blev »bust«, d. v. s. puffet med Hovedet af alle Høstfolkene, hvem der vilde (Feilbergs Udklipssamling DFS. 1922/117, Bl. 2185). I Hjarup Sogn nord for Kongeaaen, hvor de efter endt Høst kom hjem med pyntede River og

Kasket paa Leen, kendes Udtrykkene Fisfatter, Fismotter og Fisneg. (Sammesteds.)

Er Optøget hjem til Gaarden at stryge for Kaalen med Fisfar og Fismor i Spidsen for de øvrige Høstfolk nærbeslægtet med Angels Høstkik at hjembære det sidste Neg ved Fokmor og Fokfar, saa er Haderslevegns Hjemkørsel af det sidst opstukne Dobbeltneg, F i s k æ r v e n, som det i Reglen kaldes, ganske nærbeslægtet med Aabenraa Amts, Sundeveds og Als' Hjemkøring af Fokken paa det sidste Læs under Høstfolkernes Jubel. Angel har ikke noget tilsvarende, og i Gammelmandsomraadet i Vejle Amt, ligesom ogsaa paa Kællingomraadet i Sjælland kører man det sidst b u n d n e Neg hjem paa det sidste Læs. Fiskærviskikken er ikke i Optegnelserne saa udførligt beskrevet, som Fisnegskikken har været det, er rettere sagt i Reglen utilfredsstillende kortfattet anført af Fr. L. Grundtvig, 1886, og vi vælger derfor en af de mere udførlige Optegnelser som Udgangspunkt for vor Fremstilling af Haderslevegns Fiskjærviskik. Det er en Optegnelse fra Grarup paa Sydsiden af Haderslev Fjord (sml. ovenfor S. 222 f.

Naar det sidste Læs blev kørt hjem, skulde der bindes en Fieskjere (dvs. -kjærv). Dersom det skulde være rigtigt, skulde denne være en hvidklædt Pige. Kun naar der ingen var, som besad tilstrækkelig Færdighed i den bildende Kunst, nøjedes man med at pynte en almindelig Kjærv med Blomster eller paa anden Maade, men en saadan regnedes ikke for noget. Af et tilstrækkeligt Antal Kjærve dannedes der som nævnt en Pigeskikkelse, der blev klædt i Hvidt. Denne blev saa stillet paa Læsset. Saa mange, som vilde og kunde, tog Plads omkring den, og saa kørtes der Byen rundt og ind i Gaardene, hvor man saa i Reglen fik et Skænk. og til sidst tre Gange rundt i Hjemmets Gaard, hvorpaa der blev gjort Holdt foran Døren, og alle Deltagerne blev skænket. Derpaa holdtes der et Gilde, ligesom naar der blev ophøstet. Det kunde sommetider hænde, at e Fieskjere blev hentet ind, for at hun kunde tage Del i Gildet. (H N. Rudbeck i Hejls 1922, født o. 1870 i Grarup.)

En Meddelerinde fra Grarup Nabosogn Øsby, født o. 1820, oplyser, at det er en ganske nymodens Skik at udpynte Fiskjærren som en Kvinde.

Efter hendes Oplysninger var Fiskjærren som 7—8 Neg i Størrelse. »I min Ungdom, altsaa omkring 1840, sattes Fiskjærren paa en Stang. I Toppen var et Flag. Vi sad omkring det i Vognen og maatte alle holde paa det. Somme Tider væltede vi, for de kørte, som de var forrykte. Under Syngen og Skrigen gik det op for Stordøren. Saa kom Konen med Flasken. Om Aftenen var der Gilde. Saa stod Fiskjærren i et Hjørne i Stuen, og naar Karlene havde faaet lidt i Hovedet, saa plejede de at gaa hen og bede til det. Hvad de sagde, mindes jeg dog ikke. Næste Dag kom Fiskjærren ud til de andre Neg. Efter 1864 begyndte man at udpynte Fiskjærren som et Fruen-

timmer.« (65-aarig Kone fra Øsby til Fr. L. Grundtvig 1886, tidl. trykt »Julehilsen fra Rens Efterskole« 1936 S. 26.)

En yngre Meddeler fra Øsby Sogn kender ikke noget til den ældre Fiskjærtype, de med Dannebrogflag prydede Neg, kun til den yngre Type, det udklædte Neg: »Det sidste Læs Korn er prydet med en Dukke. Den bestaar af nogle Klæder, der er klædt paa det sidste Neg »e Fiskjærre«. Med dette sidste Læs kører saa alle Pigerne og Karlene hjem, og undervejs raaber de Hurra, naar de møder nogen. Baade de kørende og de gaaende raaber. Den mest pyntede og omhyggelige Fiskjærre saa jeg i Haistrup, Øsby Sogn. Men det taber sig ogsaa mer og mer. Undertiden nøjes man med at stikke nogle Regnfang i det sidste Neg.« (Jens Feilberg Jørgensen 1885 til H. F. Feilberg.)

Vi vil nu undersøge, i hvilken Grad vi kan genfinde den ældre Type, den ikke pigeklædte Fiskjær i Haderslevegnens Overlevering. Vi møder den med Sikkerhed i Hoptrup Sogn syd for Haderslev, i Hjerndrup nord for Haderslev og i Vonsbæk ved Haderslev Fjords Nordside. Mere usikre er de knappe Optegnelser fra Moltrup, Vedsted, Magstrup, Skrydstrup, Oksenvad og Skrave Sogne nord og vest for Haderslev.

I Mastrup, Hoptrup Sogn, kaldtes det sidst opstukne Neg Fisneg. Det blev gjort større end de andre og rejstes paa Ende i Vognen. Der kørtes rundt med det i Gaarden, og der vankede en Taar. (Meddelelse 1886 til F. L. Grundtvig.) I Følge en anden samtidig Meddelelse til Grundtvig fra Mastrup førtes Fiskjærren hjem under Sang, men den var ikke inde i Stuen om Aftenen.

I Hjerndrup Sogn kaldtes det sidst opstukne Neg for Basse (altsaa ikke Fiskjær). Det gøres langt større end de andre og pyntes paa det bedste. Naar Folkene kommer hjem med det, holder de og faar sig en Taar. Derpaa kører de tre Gange rundt i Gaarden, inden de læsser af. (Meddelelse til Fr. L. Grundtvig 1886.)

I Vonsbæk kaldtes det sidst opstukne Neg for Fiskjærre. Det var pyntet og havde før 1864 et Dannebrogflag i Toppen. (Meddelelse til F. L. Grundtvig 1886.) Ogsaa i Kristiansfeld smykkedes Fiskjærven med Dannebrogflag i Toppen. (Jysk Ordbog I 298 a.)

.. Naar det sidste Høstlæs kørtes hjem i Bramdrup, Moltrup Sogn, i 1890-erne, saa var alle, som var med derude i Marken, oppe at køre. Det sidste Neg var pyntet, og en af Karlene holdt det gerne op i Vejret med en Fork. Medens de kørte, sang de og raabte Hurra. Naar de den Dag naaede Aften, saa fik de Kaffe, og de fornøjede sig paa bedste Maade. (Lars Andersen 1910 efter en sønderjydsk Pige fra B.)

Naar Kornet blev kørt i Hus, og det sidste Læs blev kørt hjem, tog i Vedsted Sogn den, som læssede, det sidste Neg paa Forken og holdt det højt i Vejret oppe paa Læsset, og saa blev den ene Sang efter den anden sunget, og ved Indkørselen til Gaarden blev der raabt et tre Gange højt Hurra. (Højskoleelev Diederikke Beck, Over Jerstal 1924.)

I Magstrup Sogn kaldtes det sidste opstukne Neg Fisneg og Fiskjær. Det blev pyntet med Blomster. Paa store Gaarde var det inde i Stuen om Aftenen. (Meddelelse til F. L. Grundtvig 1886.) I Skrydstrup Sogn blev Fis-

kjærren pyntet og sat midt i Gaarden. Der var intet Gilde for Indkørselen af Sæden. (Meddelelse til Grundtvig 1886.) I Oksenvad kaldtes den sidste Kjærv paa Marken »æ Fiskjære«, og den bliver pyntet og stillet op midt i Gaarden, hvor Ænder og Gæs har den at gøre sig til gode med. (I Sml. her S. 215, samme Meddeler.)

I Skrave Sogn var det Skik, at den, der blev først færdig med Høsten, kørte fra Gaard til Gaard med alle Høstarbejderne. Midt i Vognen stod en Fok (!), det var et Neg, som var pyntet. Alle Steder, hvor de kom, blev der serveret for dem med Vin eller andre Drikke, saa at de gerne var beruset, naar de kørte hjem. Det skulde saa være en Ære for den, der først fik sit Korn i Lade. (Højskoleelev Johannes Schmidt, Skrave, 1918.) Det maa regnes for usandsynligt, at man har haft Benævnelsen Fok saa langt mod Nord og borte fra det sluttede Fokomraade Aabenraa Fjord til Egernfjord. Endelig kan vi nævne, at i Løjt Sogn blev det sidste Neg paa Marken 1886 kaldt Fiskjærr eller Basse. Det blev kørt hjem under Sang og Raab, men det var ikke i Stuen om Aftenen. (Meddelt 1886 til Fr. L. Grundtvig.) I Ø. Løgum Sogn ved Aabenraa var den udpyntede Fiskjærre ikke i Stuen om Aftenen. (Til samme 1886.)

Vi kan endnu anføre, at i Bjerning Sogn hed 1886 det sidste Neg paa Marken Fisneg. i Fauervraa, Tyrstrup Sogn, derimod Fiskjærr. Gaardene i Fauervraa var kun smaa, saa der var kun et Sted, hvor de gjorde nogen Stads af Fiskjærren. (Medd. F. L. Grundtvig 1886.)

Nord for den gamle Grænse kendes Hjemkørsel af Fiskjærv eller herhenhørende Skikke i Vejstrup og Taps i de otte gamle sønderjydske Sogne, i Seest, Brørup og Aal Sogne nord for Kongeaaen, mens Bække Sogn har almindelig vestjydsk Skik med Hjemkørsel af Kvædelættet uden Fiskjærv.

I Grønninghoved, Vejstrup Sogn, kaldtes det sidste Neg paa Marken Fisneg. Det blev pyntet, men det var ikke inde i Stuen om Aftenen. Ogsaa i Taps Sogn hed det sidste Neg paa Marken Fisneg. I ældre Tid var det sidste Neg, man kørte ind, ogsaa det sidste Neg, der blev bundet. Nu (1886) lægges der dog ingen Vægt herpaa. Det er ogsaa gaaet af Brug at have Fisneget inde i Stuen om Aftenen ved Gildet. (Meddelelse til F. L. Grundtvig 1886.) Et tredie af de gamle sønderjydske Sogne, Ødis, har Vejle Amts Skik (S. 222 Erritsø) med Hjemkørsel af det sidst bundne Neg, æ Gammelmand, der blev gemt til Fuglene Juleaften, paa det sidste Læs.

I Seest Sogn rejses tit et af Negene paa sidste Læs, og det køres Gaarden rundt med mange af Høstfolkene. (Stud med. Axel Buch, født 1883, 1908 til Otto Andrup.)

I Brørup Sogn, hvorfra Fisneget ikke har været omtalt, kaldtes det sidste Neg paa Marken Fiskjærv, og det hed, at naar det sidste Neg kom ind, saa kom »æ Knapmager« ud. (Meddelelse til Fr. L. Grundtvig 1886.) I Aal Sogn kaldes Neget paa det sidste Læs for Fisneg. (F. L. Grundtvig 1886.)

Vi gaar nu igen over til at behandle Vidnesbyrdene om det som Menneskeskikkelse udklædte sidste Neg paa det sidste Læs, hvorom vi allerede har anført Vidnesbyrd fra Grarup og Øsby Sogne syd for

Haderslev Fjord. Skikken kendes endvidere i Vilstrup og Halk Sogne syd for Haderslev Fjord, Løjt, Ø. Løgum og Rise Sogne ved Aabenraa, Taps Sogn i de otte gamle sønderjydske Sogne og vistnok Skanderup Sogn nord for Kongeaaen. Vi anfører de herhenhørende Vidnesbyrd.

I Vilstrup Sogn kaldes det sidste Neg paa Læsset for Fiskjærv. Kjærv er jo ellers to Neg, men det gjordes langt større. Man søgte at give det Form af et Fruentimmer, gav det Kjole paa osv. og pyntede det med Løv m. m. Det kørtes gennem Byen under Sang og Hurraaab. (50-aarig Meddeler til F. L. Grundtvig 1886.)

I Halk var æ Fiskjærre bundet sammen af flere tykke Neg. udpyntet som en Figur og med Blomster. Det Læs, den kørtes paa, var ikke stort, mange Folk skulde køre paa det, syngende og hurraaabende gennem Byen og gjorde Vejen saa lang som mulig ind i Gaarden. Her kørte man tre Gange om Møddingen, saa stod Manden i Døren med Bakke og Glas. (Feilbergs Udklipssamling i DFS. 1922/117 Bl. 2185.)

Det sidste Læs, der køres ind, kaldes her i Løjt »e Basse«. Et Neg udpyntes nemlig som Høstpige og stilles op paa Læsset for at køres med hjem. Det er egentlig denne Figur, som kaldes »e Basse«, og hvorefter Læsset benævnes. Hestene udpyntes med Blomster, og Læsset, som kun maa være lille, for at Høstfolkene og især Børnene kan være med paa samme, plejer man at køre gennem Byen eller i det mindste gennem en Del af denne. Det udstafferede Neg (e Basse) opbevares ofte til Høstgildet, for at Høstfolkene kunde danse omkring det. Høstgildet (Høsthøtte) forløber nu lidt mere roligt som i ældre Tider. Det er i den senere Tid bleven en ret almindelig Skik, at Folkene paa den Dag, det sidste Læs køres ind, faar en bedre Middag og om Aftenen vartes op med Kaffe og Kage samt Punch til at slutte af med. Der drikkes Skaaler, og der bliver ogsaa danset. Kun dem, som har deltaget i Høstarbejdet, indbydes til denne Festlighed. (Forøvrigt se

»Høstpige« fra Salling. Svarer til »Fissemænd« i Nordslesvig.

(Efter Danm. Folkeminder Nr. 32.)

»Jens Kluses Høstehøjtid« i »Digte af Hans Mikkelsen«, udgivne af Fr. Fischer. Disse Digte, som vel stundom er lidt grovkornede, giver ret gode Oplysninger om Løjt Sogns ældre Skikke.) *)

I »Frederiksborg Amts Avis« 7/9 1935 hedder det: »I Barsmark er der allerede mange Gaarde, der er færdig med Høsten nu og har haft det saakaldte »Bassegilde«, en Benævnelse for Høstgilde, der kun [efter »Hejmdal«s Mening] findes paa Løjt Land. »Æ Basse« er en udstoppet Dukke, der sættes paa det sidste Læs Korn, der køres hjem fra Marken. Dette Læs køres smykket med Blomster gennem Landsbyen, medens de, der sidder paa Vog-

*Det sidste Læs, »Basse« eller »Fiskjærv« køres hjem paa Barsø.
Kai Uldall fot. — (Efter Danmarks Folkeminder Nr. 32.)*

nen, raaber »Hurra for Basse«.

I Genner, Ø. Løgum Sogn, kaldes det sidste Læs Korn, der køres hjem fra Marken, »æ Basse«. Hestene er pyntede, og Høstfolkene er oppe i Vognen. I Kornet deroppe er stillet en Figur an som en Pige med en Rose, og det er jo et Neg, der er stoppet ud. Saa kører Folkene gennem Byen og holder for ved gode Venners Huse og bliver skænket. (Jysk Almueliv, Tillægsbind I Nr. 270, Optegnelse fra Genner, vistnok Aar 1894.)

En Mand fra Rise Sogn har meddelt Fr. L. Grundtvig 1886, at det sidste Neg paa Marken havde et særligt Navn, men han erindrede det ikke. (Var det mon Fiskjærv, Basse eller Fok?) Det sidste Læs var kun lille, men det sidste Neg er gjort ualmindelig stort og klædt paa som en Mand. Der var fire Heste for Vognen.

Gaar vi nu til Taps i de otte gamle sønderjydske Sogne, kender man her den Skik, at det sidste Neg klædes paa med en ren hvid Kjole, hvori der

*) Se Sønderj. Maanedsskr. 4. Aarg., S. 129 ff.

sættes røde Blomster. Man kører da under Sang og Spil det sidste Læs ind i Gaarden, idet man bærer Neget, som kaldes »Fiskærren«, højt paa en lang Stang. Gaarden køres tre Gange rundt. Efter sidste Omgang kastes det pyntede Neg af foran Hovedstuedøren, og Høstfolkene forlanger Øl og Brændevin af Madmoderen. (Handelslærling Gaston Fogh i Kolding 1908.)

I Skanderup Sogn er det udklædte Neg paa det sidste Læs ligesom i Rise Sogn længst mod Syd i Omraadet, en Mandsskikkelse.

Det sidste Neg paa Marken blev kaldt Fisneg. Naar det var udpyntet — somme Tider med en Kasket i Toppen — kaldtes det Fismand. Naar der var Gilde om Aftenen, stod det i en Krog i Stuen. Siden blev det sat i en Nabos Mark, hvor der ikke var ophøstet. Denne Skik er dog vistnok nu (1886) helt gaet af Brug. Bønderne er blevet altfor store paa det til at ville holde over de gamle Skikke. (Meddelelse 1886 til Fr. L. Grundtvig.)

Vi har i denne sidste Optegnelse mødt et Vidnesbyrd om en i Nørrejylland meget yndet Skik, at klæde det sidste Neg ud som Høstmand og hensætte det i en efternølende Nabos Mark eller i hans Gaard som Høsthjælper. Vi kan som et mere oplysende Vidnesbyrd om denne udbredte og folkeyndede nørrejydske Skik anføre et Vidnesbyrd fra Taps Sogn i de otte gamle sønderjydske Sogne.

Det sidste Neg, »den gamle Mand«, klædes ud som en gammel Mand og bæres af Høstfolkene over paa Naboens Mark, hvis denne endnu ikke har ophøstet, med en Seddel i Haanden, hvorpaa der staar, at hvis denne mangler Høstfolk, saa staar de til hans Tjeneste. (Handelslærling Gaston Fogh i Kolding 1908, Optegnelse fra Gravens By.)

En Højskoleelev, Marie Jessen, Taps S., meddeler 1911: Paa den Gaard, hvor man om Sommeren først faar ophøstet, laver Karlene og Pigerne en stor Dukke, som de pynter med gamle Klæder og sætter ind paa Naboens Mark, helst midt i Kornet. Dukken har gerne et Brev i Lommen, og deri staar skrevet, at den tilbyder Manden sin Hjælp i den travle Tid. Der er ingen, der holder af at have en saadan Medhjælper paa sin Mark, og det gælder derfor om at skynde sig, saa at man ikke bliver sidst færdig med Høsten.

Denne Høsthjælper kaldes paa Fisnegsomraadet i Sønderjylland, de otte gamle sønderjydske Sogne og i Kongeaalet for F i s s e m a n d. Fissemands-Omraadet er dog betydelig større, end Fissenegs-Omraadet er i vore Dage, og det strækker sig langt længere vest paa i Nørrejylland, end Fisneg og Fiskjærv gør det. Som en Hovedregel gælder det, at Fissemanden i Nutidsoverleveringen, i Modsætning til den høsthjælpende Gammelmand i Vejle Amt, ikke laves af det sidste Neg, men er en udstoppet, i nogle Steder fugleskræmselslignende Skæmtefigur. At dette formodentlig er en ganske sen og uoprindelig Udvikling, kan vi skønne deraf, at Fismanden i Skanderup 1886 virkelig er det udklædte sidste Neg. Vi anfører først Vid-

nesbyrd fra Skanderup og de gamle sønderjydske Sogne Vonsild, Vejstrup og Taps, hvor Høsthjælperens Navn er Fissemand.

I Skanderup faar den, der bliver sidst færdig med Høsten, en Fissemand«, der bestaar af en Sæk, udfyldt med Jord eller Halm, og der medfølger et Brev, hvor der staar mangehaande Ting, om hvad han skal have i Løn, hvad han spiser, hvad han hedder osv. Det er gerne vrøvlende ironisk. (Forfatteren Aug. F. Schmidt 1920, sml. Schmidt »Skanderup Sogn II S. 181 flg.)

I Vonsild fik den, der var bagest med at faa ophøstet, gerne en Fissemand i Kornet, der ikke var høstet. Fissemanden havde en Flaske med lidt Brændevin i Lommen og en afdanket Stryge og en gammel rusten Le, at de kunde faa dem en Hjælper, skulde han jo forestille. De tog ogsaa et Neg og stillede op paa Husmønningen ved ham, der kørte sidst ind, for at gøre Nar ad ham. (Andreas Jensen, Vonsild, 1901, trykt »Jysk Almuelev«; Tillægsbind I Nr. 1641.) Sml. S. 221 f.

I Sjølund, Vejstrup Sogn, var den Gaard, hvor de blev sidst færdige med Høsten og Indkøringen, til Spot og Grin for de andre Gaardes Folk. Der blev til en saadan Efternøler sendt et »Fi'sneg« — det var gerne en stor udpyntet Dukke, lavet af et Knippe Halm, som var klædt paa med baade Frakke, Hat, Benklæder og hvad der hørte til fuld Mundering. Men det var jo altid noget gammelt, pjaltet og forrevent noget. En saadan Dukke blev her paa Egnen sat op paa Taget, saa alle i Nærheden kunde se den og deraf vide, at den Gaard var ibag. (Vejle Amts Aarbøger 1926 S. 28. Ved K. Kristensen, Grønninghoved.)

I Taps Sogn var »e Fissemand« en Halmmand med en Pind indeni, saa at den kunde sættes fast i Jorden, og den blev klædt ud i gamle Klude. »E Fissemand« fik et Brev i Lommen med Betingelserne for at høste op: sove ved Konen om Natten, have en vis Mængde Æg og Brændevin m. m. Han blev saa stillet op i en Kornmark hos en Efternøler, der var meget ked af det. (Vagtmester Peter Smidt, Sæd, født 1881 i Ødis-Bramdrup, opvokset i Taps, til Søstersønnen, stud. mag. Anker Olsen, Høng, 1936.)

I Egnen omkring Haderslev Fjord er Fissemanden ikke meget folkeyndet og gør sig lidet gældende i den folkelige Overlevering. De eneste Steder, jeg kender Overlevering fra, er fra Tyrstrup og Moltrup Sogne nord for Haderslev og maaske Vilstrup Sogn syd for Haderslev.

I Fauervraa i Tyrstrup Sogn lavede man af Stokke og Pjalter en Fissemand, som man satte ind hos en Nabo, der ikke havde ophøstet. Somme Tider gik denne Fissemand videre. I Lommen havde han et Pas, hvori der stod, hvorledes han skulde behandles, hvad han skulde have i Løn osv. (Meddelt Fr. L. Grundtvig 1886.)

Var der en eller anden af Naboerne i Bramdrup, Moltrup Sogn, som blev lidt senere færdig med at indhøste end de andre, da blev der undertiden udpyntet en Mand eller Kone, og om Natten sattes denne hen i en af Hovene. I Lommen paa ham var der gerne sat et Papir, hvorpaa der stod et

Vers. Folkene, paa hvis Mark den stod, syntes jo ikke saa godt om det, for det rygtedes jo vidt omkring. (Lars Andersen 1910 efter en sønderjydsk Piges Meddelelse.)

I »Den danske Pioneer«, Omaha, Nebraska, den 16. November 1922 findes en Høsthjælperkildring fra Vilstrup, der maaske, men ingenlunde med Sikkerhed, er det sønderjydske Vilstrup. Forleden fandt en Gaardejer i Vilstrup et Fugleskræmsel siddende paa sin Høstmaskine. Han var den sidste, der havde faaet indhøstet i Aar, hvorfor en venlig Sjæl havde villet lade ham overgaa den Skam at være Indehaver af Aarets beskæmmende Fugleskræmsel. Der fortælles saa, hvorledes han faar Lejlighed til at tage Hævn. Den venlige Sjæl bliver nemlig saa uheldig at faa sin Sæd sidst i Hus, og han ser en Oktobermorgen ved Femtiden, hvorledes der staar en Mand under Æbletræet i hans Have. Han troede først, at det var en Tyv, men genkender omsider sit eget gamle velpaaklædte Fugleskræmsel. Selv Shagpiben manglede ikke.

Længere vest paa udenfor Fisnegets egentlige Kærneomraade i Sønderjylland er Fissemandsskikken omtrent lige saa folkeyndet som i de tilgrænsende nørrejydske Sogne nord for Kongeaaen. Vi kender Fissemand fra Nustrup, Skodborg, Ø. Lindet, Hygum, Gram, Agerskov og fra Toftlund Sogne og en unavngiven Høsthjælper fra Vedsted Sogn. Det kan ikke afgøres, om Optegnelsen i Skattegraveren X, Nr. 173 stammer fra Stepping Sogn i Sønderjylland (S. 219) eller fra Føvling Sogn i Nørrejylland, maaske fra begge Steder. Vi anfører her af Pladshensyn kun Optegnelserne fra Nustrup, Vedsted og Agerskov Sogne.

Paa Gaarden Vraa i Nustrup Sogn opdager Daglejeren Kristen Thomsen tidlig en Høstmorgen gennem Taagen en stor Mand med en Le paa Nakken. Han stod stejl henne ved Boghvedemarken, der skulde høstes den Dag. Det viser sig ved nærmere Undersøgelse hjemme paa Gaarden at være en Fissemand. Ved denne Undersøgelse finder man en Anvisning for hans Pasning og Forplejning. Anvisningen lød omtrent saaledes:

Kl. 8 til Frokost en halv Snes spejlede Æg, 5 Stykker stegt røget Skinke med en halv Snes Snapse Kornbrændevin. Derpaa et Par Timers Hvil.

Kl. 10 Formiddagsmad, saadan rigtig gammeldags Formiddagsmellemad med Sirupssnaps og stegt Aal. Dagens Avis læses.

Kl. 2 Middagsmad. Suppe, Steg, Risblom osv. Et Par Timers Middagshvil.

Kl. 4 Eftermiddagskaffe med fint Bagværk, ovenpaa et Par fine Cigaretter, mens man hviler sig paa Chaiselongen og læser Avisen grundigt.

Kl. 6 Aftensmad præcis — bestaar af varm Kødret og Fisk — dygtig med Snapse.

Nu er det Tid at gaa til Ro. Forsmaar ikke kvindelig Venlighed. (Hans Søgaard, Sminge, 1934.)

Den, som i Vedsted Sogn fik først ophøstet, fik travlt med at faa et Skræmsel lavet, som enten skulde forestille en Mand eller Kvinde. De blev saa sat over i noget uhøstet Korn, for at de skulde hjælpe dem færdig. Disse

Skræmsler havde gerne en Le eller Krat over Nakken og et Brev i Lommen, hvori der gerne stod, hvor stor Daglønnen skulde være, hvor mange Liter Brændevin de skulde have hver Dag eller noget lignende Vrøvl. Naar saa denne Mand havde faaet ophøstet, sendte han disse Hjælpere videre, og saaledes blev de ved med at vandre fra det ene Sted til det andet. (Højskole-elev Diederikke Beck, Over Jerstal, Vellerup, 1924.)

Endnu 1910 var det Skik i Vellerup By, Agerskov Sogn, at den i Byen, som faar sit Korn sidst ophøstet, faar sat en Straamand i det Korn, som endnu ikke er høstet. En eller flere Karle fra de Gaarde, som er blevet først færdige, laver en Straamand, som kaldes Fisemand, giver ham en Le og en Hvæssesten i Favnen og et Brev i Lommen, hvori der er skreven alle Slags Narreri, og opstiller ham i det Korn, som endnu staar uhøstet. Det betragtes halvt som en Vanære for Efternøleren. (Peter Lautrup i Vellerup 1910.)

Længere mod Syd i det østsønderjydske Fokomraade kendes denne nørrejydske Høsthjælperiskik meget lidt, og i Angel og Mellemslesvig er Skikken vistnok ganske ukendt. Selv om denne nørrejydske Skik er en ny Skik uden gamle Aner, kan det have sin Interesse at kende dens Vandringer og Udbredelse, og derfor er nye Optegnelser ønskværdige, helst fra Sogne saa langt syd paa som muligt. I det hele taget vil det være af Betydning at faa saa mange Oplysninger om den sønderjydske Høstskik som muligt, jeg haaber ved Lejlighed at komme til at skrive en lignende Redegørelse for Fokskikken i Aabenraa Amt, Sundeved og Als, og selv om der allerede kendes meget Stof herom, er der jo langt igen, til vi kender Høstskikken i hver eneste sønderjyds Sogn. Ogsaa det vestlige Sønderjylland kan gerne give sit Bidrag og optegne de spredte Rester af Skikke vedrørende det sidste Neg, Enken som det vist oftest, ligesom i Vestjylland, kaldtes. Ogsaa den vestslesvigske Fluesmækkerskik ved Tærskningens Afslutning trænger til en særlig Undersøgelse.

Skal vi nu opgøre Resultatet af denne Redegørelse i korte Træk, kan vi sige saa meget. Trods Sønderjyllands voldelige Adskille'se fra Moderlandet i 1864 vedblev Nørre Tyrstrup Herred syd for Kolding Fjord folkelig set at høre til Sønderjylland, og det ophørte ikke med at følge sønderjyds Høstskik med Fisneg og Fiskjærv, mens man nord for Kolding Fjord havde nørrejyds Skik med det sidste Neg opfattet som Gammelmand, med det sidst bundne Neg kørt hjem paa det sidste Læs og med det sidste Neg anvendt som udklædt Høsthjælper. De to Omraader har naturligvis paavirket hinanden, vi træffer sønderjyds Strygekastningsskik saa langt nord paa som i Eritsø (S. 222), mens Strygekastning mærkeligt nok ikke kendes syd for Aabenraa Fjord. I gammelt nørrejyds Omraade gør sønderjyds Fisnegs-, Fisfars- og Fismorsskik, Strygekastning og Kapbinding sig

særlig gældende i Sogne som Skanderup, Hjarup og Bække, mens Indvirkningen i de fjerne Aal og Kvong Sogne vel maa skyldes vestjydske Høstfolks Ophold i det nordlige Sønderjylland. Vi har et velafgrænset nordsønderjydske Fisnegsomraade fra Kolding Fjord til Aabenraa Fjord, strækkende sig fra Østersøen ind over den jydske Højderyg. Fra Aabenraa Fjord til Flensborg Fjord træffer vi et Omraade med andre Skikke, for Høstskikkens Vedkommende altsaa den som Pige udklædte Fok kørt hjem paa det sidste Læs under Jubelraabet »Fok, Fok, Hurra!« Dette nordlige Fokomraade har utvivlsomt øvet Indflydelse paa Fisnegsomraadet ved at bidrage til, at det store Kæmpenæg paa det sidste Læs, »Fiskjærven«, ganske særlig i Haderslev Fjords Sogne, bliver udklædt som hvidklædt ung Høstpige. Omvendt har en udpræget nørrejydske Høstskik som Høsthjælper-skikken øvet Indflydelse paa Fisnegsomraadet, særlig i Nørre Tyrstrup Herred og Haderslev Vesteregn, men ikke noget videre i Kærneomraadet Haderslev Fjords Sogne. Jeg har allerede paapeget, at Haderslevegns Høstskik har sine nærmeste Slægtninge i Angel-Svans i Syd og i Sallingomraadet i det indre Jylland i Nord, alle tre Steder har vi nemlig Opfattelse af Neget som Barn, af Mejereren som Negets Fader og af Bindersken som Negets Moder. Hvorledes den stærke Spaltning i den danske Opfattelse af det sidste Neg skal forklares, som K æ l l i n g paa Sjælland og Nordfyn, som G a m m e l m a n d i Sydøstjylland, som E n k e i Vestjylland, som Barn i Midtjylland, Haderslevegns og Angel, som ung Pige i Sundeved og Als, vil det føre for vidt at prøve paa her at forklare, jeg maa henvise den interesserede Læser til mine mere udførlige Fremstillinger i »Fra Dansk Folkemindesamling« VI. Spaltningen i Høstskikkene er en Kendsgerning, men hvad der ogsaa er en Kendsgerning er den Følelse af Hjemlighed, som samtlige Skikke fra Slien til Øresund, ja til Blekinge, kalder frem i ens Sind. Vi kender ikke Strygekastningen paa Sjælland, men den vilde være os som Fod i Hose, bare vi kendte den. Og Sjællænderne, der kalder det sidste blomsterprydede Neg for Kælling, og Angelboerne, der kalder det for Fok, stryger med samme Glæde som alle danske Stammer for Kaalen og viser Bindersken af det sidste Neg en ganske særlig Ære.

Fælles for alle danske Stammer er Fryden over den hjembragte Høst. Denne Fryd giver sig visselig ikke militært ensrettede, men derimod inderlig samstemte Udtryk fra Bleking til Sli, vi er ikke ens-tænkende Rekrutter og Hitlerungdom, men vi er samtænkende, sam-følende Landsmænd, nord og syd for Kolding Fjord og Kongeaaen.

Grænsens Sang

Fru Hansigne Lorenzen i Ballum, der under navneskjulet Sven Tange før krigen i en række brede samfundsskildringer gav os troværdige billeder fra den nationale kamp i Sønderjylland og af livet på Sønderjyllands vestkyst, udsendte i 1927 en værdifuld digtsamling, »Tider og steder«, hvoraf vi med forfatterindens tilladelse aftrykker et par smådigte:

SEPTEMBER 1914

Med Somrens Duft og Drømme
jeg drog i Cellen ind,
nu siver gennem Gluggen hist
en kold og høstlig Vind.

Og alle røde Roser
er blegnet på min Sti,
og Somrens Lyst og lyse Leg
er gået min Dør forbi.

Jeg sørger ej for Somren
og ej for Rosens Død,
jeg sørger for en liden Fugl,
hvis Vinge Stormen brød.

SYTTEN ÅR

Tomt er mit Hjem, mit Hjem er tomt.
Jeg er en Knøs på sytten År,
og ene jeg i Verden står.

Den Kugle gram, den Kugle gram,
som gav min Fader Ulivssaar,
den strakte og min Mor på Bår.

Mit Hjem er tomt, tomt er mit Hjem.—
Jeg styrer Plov, jeg styrer Gård
— jeg er en Knøs på sytten År.

I år har fru Lorenzen til fordel for dansk arbejde syd for grænsen under navnet »Grænsens sang« udgivet en behandling af sagnet om Uffe hin Spage i dramatisk form; også denne indeholder en række smukke digte, hvoraf vi har fået lov til at bringe et par, i det håb,

at det vil opmuntre vore læsere til at lære den lille bog nærmere at kende:

Hvo kan råde
Tidens Gaade,
Lykkeleg som Trællekår;
blodigrøde
Markers Grøde
gav trods Gråd dog Gyldenår.

Oldinggubbe!
Agerstubbe
vidner godt om fuldgjort Værk;
Kraft skal kendes,
Muld må vendes
af Skjoldættens, ung og stærk.

Ung må prøves,
Haand må øves.
Hædres skal de hvide Hår.

Drot skal ældes,
Bjørn skal fældes,
ligefuldt dog Skoven står.

Uden Mage
alle Dage
Heltesagn fra Hedenold
Luen tændte,
Hugen vendte
kampberedt mod Fjendevold.

Arv skal værges,
Brød skal bjerges,
Båd skal klare Bråd og Skær,
Trold skal bindes,
Skræp skal findes,
hentes frem til Heltefærd.

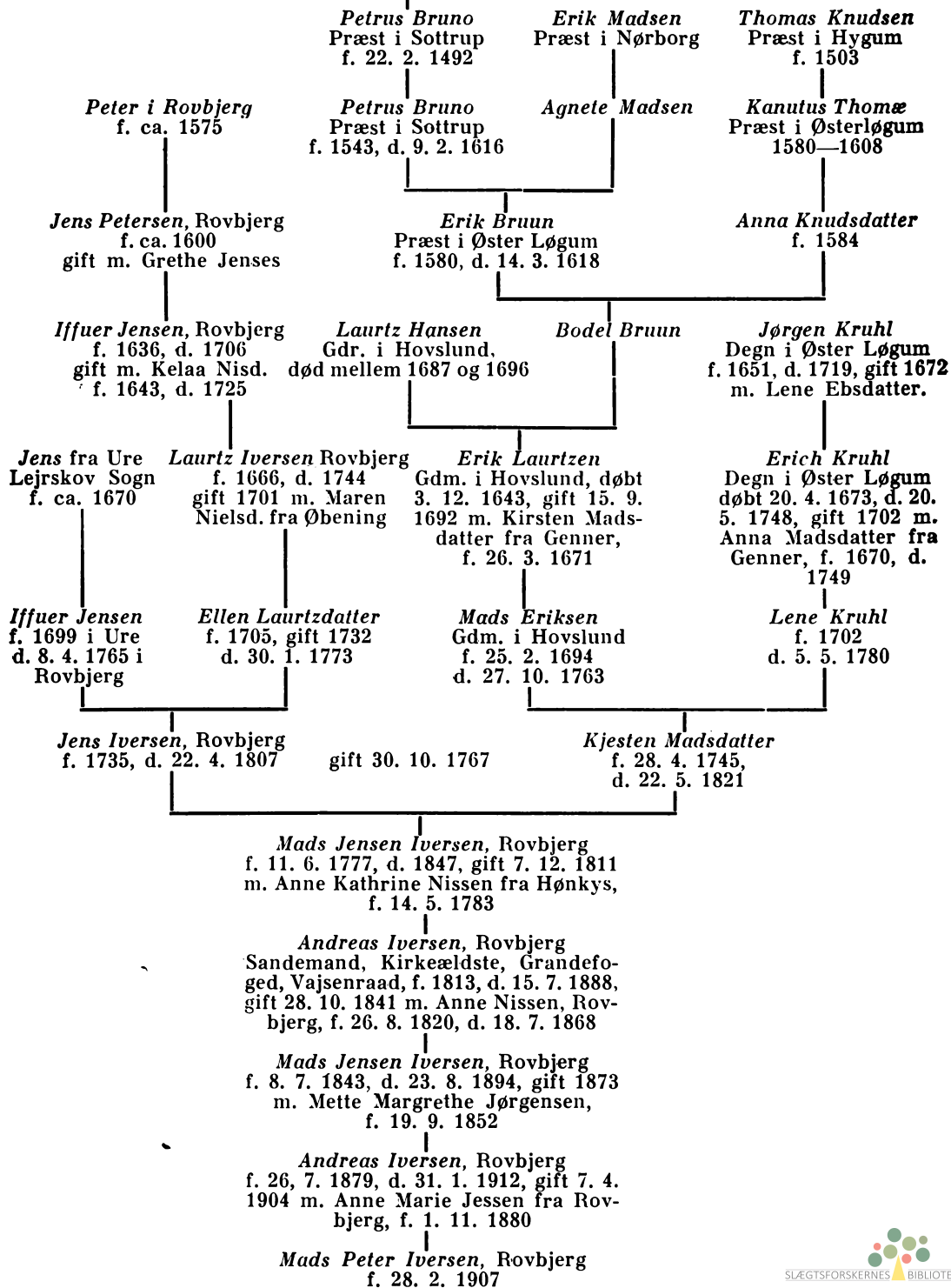
Ejder, dine blanke Strømme slynger sig fra Kyst til Kyst
som et digert Sølvspænde om en fager Kvindes Bryst.
Mørkved luder over Voven, vogtende vor dyre Skat,
hvor Kong Dan i Slægtens Morgen Danmarks Grænseskel fik sat.
Ejder! dine brede Strømme
leve vil i Danmarks Drømme,
om end Sejre eller Sår,
gennem Spand af tusind År.

Som et Værn om Danmarks Rige snor sig Landegrænsens Flod,
ofte dog dens blanke Bølger blandet blev med Heltes Blod.
Skal vi vige — værne vil vi om vor Arv og Odelsret;
aldrig lad det spørges, Danmark! at du blev i Kampen træt.
Ejder! dine brede Strømme
leve vil i Danmarks Drømme,
om end Sejre eller Sår,
gennem Spand af tusind År.

En Slægtsgaard i Rovbjerg gennem 350 Aar

Af Jens Iversen

En Fribonde fra Løjt.

- Hans Hansen Toft:* Sagnet om Bars, S. 178.
 — Gaader fra Tønderegnet, S. 125.
 — Folketro, S. 131.
 — Gaarden Brink, S. 136.

Gammel Sæd og Skik.

- W. Christiansen:* Jordefærd i Abild, S. 189.
Hans Ellekilde: Det sidste Neg i Haderslevegnens Overlevering,
 S. 213.
Cl. E.: Grønkaal og Grød, S. 14.
 « Gystbarsel, S. 122.
 « Hvad man sender den stakkels Dreng efter,
 S. 124.
Jes M. Holdt: Et Barselgilde i 1856, S. 123.
Peter L. Holt: Gamle Minder fra Brede Sogn, S. 101.
Ingeborg Iversen: Barndomsminder fra Brede Sogn, S. 97.
N. A. Jepsen: Fin Levemaade i gamle Dage, S. 123.
 — Gammel Sæd og Skik, S. 122.

Remser og Rim.

- M. Ejerslev:* Remser fra Toftlund Sogn, S. 180.
 — Folkedigtning, S. 129.

Tillæg.

- Kr. la Cour Pedersen:* Morten Eskesen.
H. Lausten-Thomsen: Junggreen.

Stedfortegnelse.

A

Aabenraa 45, 68, 89, 126,
140, 161 ff., 200, 202.
Aagaard 159.
Aarslev 162.
Aaspe 97 ff, 101 ff.
Aastrup 221 ff., 227.
Aarø 15.
Aarøsund 16.
Abild 189 ff., 205 ff.
Adelvad 133.
Agerskov 235.
Aller 227.
Als 126 ff, 184 ff, 214,
228, 236, 237.
Alslev (Højst) 133.
Alslev (Hjordkær) 162.
Amrum 203.
Anderup 48.
Angel 122, 195, 214 ff.,
228, 236, 237.
Anslet 223.
Arnum 49.
Arnæs 27.
Asserballe 184 ff.
Augustenborg 159.
Augustenhof 185 ff.
Aventoft 91 ff., 151, 202.
Avnbøl 135 f.

B

Ballum 66, 67, 136, 138,
238 f.
Barsbøl 114.
Barsmark 179, 215, 231f.
Barsø 178 f., 232.

Bedsted 1.
Bevtoft 129, 171 f.
Bjerndrup 16, 131.
Bjernerup 227, 230.
Blaasholm 179.
Bodum 178 f.
Bovlund 84.
Bramdrup 218, 229,
234 f.
Branderup 130.
Brarup 18.
Brede 68, 97 ff., 101 ff.,
147, 191, 209.
Bredevad 53, 55, 56.
Bredsted 143, 201.
Brink 136.
Broager 95, 178.
Bro Mølle 126.
Bro Vold 126.
Brøns 37, 106, 114, 221.
Burkal 124.
Bygebjerg 8.
Bøjskov 9 f.

D

Dagebøl 69.
Daler 85, 86, 125, 138,
212.
Danevirke 20.
Duvnstedt 10.
Dybvig 123, 178.
Døstrup 39, 61, 69, 87,
136.

E

Egen 186.
Elbjerg 123.

Elstrup 185.
Emmerlev 69, 181 ff.
Emmerske 133, 160.
Enge 200.

F

Fauervraa 230, 234.
Felsted 214.
Fjelstrup 220, 221 ff.,
227.
Flensborg 35, 36, 45, 95,
96, 140, 162, 166, 187,
200.
Flovt 15, 16.
Fole 173 ff.
Forballum 157.
Frydendal 184.
Frørup 197 ff., 227.
Frøs H. 50.
Fægteborg 126.
Fæsted 168 f.
Før 118 ff., 143, 203 ff.

G

Gallehus 21.
Gammelby 74, 82.
Gammel Haderslev 227.
Gammelgaard 126, 129.
Gastrupgaard 219.
Genner 178 f., 232, 240.
Gerup 67, 86.
Gesing 112.
Gettorf 47.
Graasten 200, 202.
Gram 12, 48, 49, 227,
235.

VII

Grarup 221 ff., 228, 230.
Grøngaard 81.
Grønninghoved 215 ff.,
222, 230, 234.
Gøllinggaard 126.

H

Haderslev 27, 36, 96,
114, 129, 140, 150,
199, 200 ff., 225.
Haderslev Amt 197 ff.,
213 ff.
Halk 231.
Hajstrup 16.
Hammelev 48, 227.
Hanved 33.
Harres 78, 99.
Havervad 106, 221.
Havnbjerg 186.
Hejls 228.
Helveid 127, 184 ff.
Herrevejen 186.
Himmark 128.
Hjerndrup 218 f., 229.
Hjerpsted 130.
Hjolderup 162.
Holbøl 91 ff.
Hoptrup 215, 220, 229.
Jostrup 10, 180.
Hovslund 240.
Humtrup 93.
Husum 201.
Hvidding H. 49, 106 ff.
Hygum 235, 240.
Hyrup 33.
Højer 132, 142, 147.
Højrup 188 f.
Hønkys 240.

I

Isted 35.

J

Jegerup 227.
Jejsing 160, 180.
Jerstal 9, 48.

K

Kaffemølle 127.
Kassø 162.
Kobbermøllen 68.
Kogsbøl 61.
Kolstrup 159, 164.
Kongsmark 158.
Koslev 22.
Kværn 44, 52.
Kværs 95.
Kær 1.

L

Langelund 49.
Lavensby 186.
Lerskov 194.
Lilholt 29.
Lund 54.
Lysabild 8.
Lysholm 126.
Lytjenhorn 67 f.
Lø H. 51, 60 ff., 75 ff.,
87.
Løgpold 54.
Løgumkloster 32, 39 f.,
54, 75, 139, 154, 157,
205 ff.
Løjt 36, 123, 164, 178 f.,
214, 215, 217, 230,
232.

M

Maarkjær 27.
Maslev 22.
Magstrup 217, 229.
Mastrup 215, 220, 229.
Medelby 36.
Misthusum 115.
Mjolden 84, 87, 157.
Møllerup 99, 125.
Moltrup 218, 227, 229,
234 f.
Møgeltønder 81, 117,
131, 132, 133, 134,
135, 148, 152, 154.

N

Nibøl 209.
Nordstrand 46.

Nustrup 227, 235.
Nybøl (Hjordkær) 162.
Nybøl (Sundeved) 67.
Nydam 90.
Nykirke 194.
Nørborg 127, 186, 240.
Nørby (Visby) 79.
Nørby (Løjt) 158.
Nørmark 82.
Nr. Løgum 91 ff.
Nr. Rangstrup H. 49.
Nr. Vollum 72.
Nr. Ønlev 163.

O

Oksenvad 215, 224, 229f.
Oversø 1.

P

Paradis 184 ff.
Pøl 186.

R

Randerup 61, 66, 87.
Raved 162.
Rejsby 106.
Rends 192.
Ribe 28, 49, 51, 87,
105 ff., 138, 158, 188.
Rise 47 f., 231 f.
Rise (Ærø) 127.
Rishjarup 196.
Roager 134, 191.
Rovbjerg 240.
Rudbøl 172 f.
Rumohrsgaard 127.
Runtoft 22.
Rødding 31, 41 ff., 189.
Rømø 120, 158.
Rønshoved 91 f.
Rørkær 86, 142, 144,
148, 154, 180.
Røst 27.

S

Sandbjerg 2 ff.
Schackenborg 51.
Sjølund 216, 234.

VIII

Skrave 229 f.
 Skrydstrup 221, 229.
 Skærbæk 105 ff., 112 ff.,
 134, 136.
 Slesvig 35, 45.
 Slogs H. 54 f.
 Solderup 56, 158.
 Solvig 56, 158.
 Sommersted 49, 201,
 227.
 Sotterup 54, 56.
 Sottrup 95, 240.
 Spandet 49, 169 f.
 Starup 221 ff., 227.
 Stenten M. 10 f.
 Stepping 195, 197 ff.,
 218 f., 235.
 Sterup 44.
 Stolk 9.
 Stolig 9.
 Stoltebøgegaard 177 f.
 Storde 72.
 Stubbæk 189.
 Styding 48.
 Subskog 154.
 Sundeved 214 ff., 228,
 236, 237.
 Svans 121 f., 214, 237.
 Svejrup 130.
 Sølsted 191.
 Sønderborg 95, 96, 128,

140, 157, 162.
 Søndergaard 65.
 Sdr. Løgum 54, 144.
 Sdr. Ønlev 162.
 Søvang 56, 133.

T

Tandselle 8.
 Taps 230 f., 233 f.
 Tinglev 36, 68, 72, 193.
 Tiset 9, 44, 45.
 Tislund 9, 130.
 Toftlund 173 ff., 180,
 235.
 Toghale 154.
 Trælborg 99.
 Trøjborg 57 ff., 67 ff.
 Tumbøl 124.
 Tyrstrup 234 f.
 Tønder 75, 78, 85, 120,
 122, 125, 137 ff., 162,
 164, 188 f., 208.
 Tørning 48.

U

Ulkebøl 3, 4 f., 159.
 Ullerup 2 ff., 131 f.
 Ulsnæs 27.
 Ulstrup 48.

V

Varnæs 214.

Vedsted 69, 71 f., 229,
 235.
 Vejstrup 215, 221, 230,
 234 f., 236.
 Vellerup 95, 236.
 Vesterbæk 134.
 Vilbøge 8 ff.
 Vilstrup 40, 209, 221,
 231, 234.
 Vinum 132.
 Visby 57 ff., 106, 147.
 Vodder 14.
 Vojens 9, 48.
 Vonsbæk 129, 217, 229.
 Vonsild 221, 227, 234.
 Vraa 235.
 Wyk 203 ff.

Ø

Øbening 240.
 Ødis 27, 230.
 Ørderup 95.
 Øsby 15 f., 220, 228 f.,
 230.
 Østerby 86, 125, 154.
 Østerholm 186.
 Øster Højst 142, 189.
 Øster Lindet 235.
 Øster Løgum 54, 214,
 218 f., 231, 240.
 Øvenum 118 f., 204.

Aktieselskabet
Glud og Marstrands Fabriker
 Uplandsgade 20

DANIA

**GASAPPARATER
 OG GASOVNE**

Mest besparende Fabrikat

A/S **FAKSE KALKBRUD**
 Frederiksholms Kanal 16 Telefon Central 9123
GØDNINGSKALK
 98 pCt. kulsur Kalk (am. Latitude) i Varen, som
 den leveres - ca 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

*Den sjællandske
 Bondestands Sparekasse*

Hotel
ALSSUND
 SØNDERBORG
 Telefon 70 og 352
 vis a vis Slot - Park - Strand

„CIMBRIA“
 Tømmerhandel A/S
 Aabenraa
 Træløst - Bygningsartikler
 Støbegods
 Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Benyt
Mommark Færgen
 Den korteste, smukkeste og billigste
 Forbindelse til og fra Sønderjylland
 og det sydlige Udtland.
 Telf. Over Tandslet 7824
 Telf. Faaborg 11

Smith & Co. A/S
 Cykler og Cykledele
 en gros
 ODENSE

Dansk Andels Aægexport
 Vestervoldgade 7 & 9
 Telf. 2126 - 11126 - København

Forlang altid
 NYLAGTE **ÆG**
 stemplet med D. A. Æ.-Mærke.

Folkebanken
 for Als og Sundeved A/S
 Kontortid: 9-1, 3-5
 SØNDERBORG

Sparekassen
 for Haderslev Bys Omegn
 Kontortid:
 9-12, 2-4. Lørdag 9-1.
 HADERSLEV

Ja - men
 Jrmas
Kaffe
 smager bedst

Friksbrændt
 paa egne moderne Brændrier
 Carl Schepier Kbh-vn. Etabl. 1898
 egen Import

Alfred Benzon

København

C. 194

Halmtorvet 29.

Gymnastikhøjskolen.

(Fra 1. April 1927 anerkendt og
 optaget paa Højskoleloven).
 Plan med Oplysninger om
 Skolearbejdet og om Understøt-
 telse gennem Amterne eller Elev-
 foreningen „O. D.“ ved
NIELS BUKH,
 Ollerup.

Askov Sløjdscole

Vejen St. Telf. 17 Askov
 Skolen for Overgangsaleren.
 Amtsunderst. skal søges inden 1. Jull.
 Statsunderstøtt. søges indtil 15. Nov.
 Skema og Skoleplan søges frit.
Kristine og Anders Nielsen

Ladelund Landbrugs- og
 Mælkeriskole,
 Brørup St.
 5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts
 9 do. do. Novbr.-Juli
 8 — Mælkerikursus Sept.-April
 Uddannelse af Kontrolassistenten.
J. C. Overgaard.

Silkeborg Husholdningscole
 Statsanerkendt m. Barneplejeafd.
 Moderne Skole, smukt beliggende. Alm.
 og elektr. Køkken, Centralvarme, Bad.
 5 Mdrs. Kursus beg. 4. Maj. Maanedskursus
 i Barnepleje alene afholdes i
 April. Progr. sendes. SYNNØVE LUND

Støt de
**sønderjydske
 Indsamlinger**

Snoghøj Gymnastik-
 højskole
 Fredericia.
 3 Maaneders Sommerskole.
 5 — Vinterskole.
 Skoleplan sendes.
Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Haandværkerbanken i København

Aktieselskab

Det sibiriske Kompagni af 1930

Aktieselskab

Skt. Annæplads 26, København K.

Telefoner: 890 - 15132. Statstelefon 1.

Willemoesgade 3

Telf. 11414-12114

A/S

ALLIANCE

Elektr. Anlæg
NEON Anlæg

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa
„Sønderjydske Maanedsskrift“
Kr. 6.00 aarlig.

NEW DEPARTURE
FRIHJULSNAV
BEDST BILLIGST

Forsikrings-Aktieselskabet

NORDEN

København K. Vestre Boulevard 34. Telefon 8844

Bestil Christiansholms London Beckton Koks og Centralvarmecinders.
Største Varmeevne. Ringe Askeprocent. Ingen Slagger.
Leveres overalt fra 10 hl til billigste Dagspris.

A/S **Christiansholms Fabriker**
C. 196

Adams Transport Co.

Transport- & Speditions-Aktieselskab

Grundlagt 1884

Transport Spedition
Flytning Opbevaring

København,
Danasvej 30

Aarhus,
Dyngarken 43

DRIK

„JAGO“ KAFFE

SPIS

„PALMA“ MARGARINE

Assurør i

VIDAR

Staalstøbegods og
Smcdegods

fra Burmejerster & Wain's Staal-
støberi & Hammerværk

Repræsentanter:

V. Lowener, Vesterbrogade 9 B. Kbh. V

Telf. C. 7885. Telgr.-Adr.: Staallowener.

Andreasen & Henningsen

Ingeniører.

Dyrkøb 3, Telf. 8646.

København K.

BRDR. DAHL

VESTERBROGADE 1
(Industribygningen)
KØBENHAVN K.
TELEFON 6585

Tekniske Varer og Metaller
Sanitetsartikler. Oliefyrrer